הלכות מתנות עניים

משנה תורה לרמב״ם

geulaquiz.com

פרק א

א הַקּוֹצֵר אֶת שָׂדֵהוּ לֹא יְקַצֵּר אֶת כָּל הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ אֶלָּא יַנִּיחַ מְעַט קָמָה לָעֲנִיִּים בְּסוֹף הַשָּׂדֶה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג כב) ״לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ״ אֶחָד הַקּוֹצֵר וְאֶחָד הַתּוֹלֵשׁ. וְזֶה שֶׁמִּנִּיחַ הוּא הַנִּקְרָא פֵּאָה:

ב וּכְשֵׁם שֶׁמִּנִּיחַ בַּשָּׂדֶה כָּךְ בָּאִילָנוֹת כְּשֶׁאוֹסֵף אֶת פֵּרוֹתֵיהֶן מַנִּיחַ מְעַט לָעֲנִיִּים. עָבַר וְקָצַר אֶת כָּל הַשָּׂדֶה אוֹ אָסַף כָּל פֵּרוֹת הָאִילָן לוֹקֵחַ מְעַט מִמַּה שֶׁקָּצַר אוֹ מִמַּה שֶׁאָסַף וְנוֹתְנוֹ לָעֲנִיִּים שֶׁנִּתְּינָתוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג כב) ״לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם״. וַאֲפִלּוּ טָחַן הַקֶּמַח וְלָשׁוֹ וַאֲפָאוֹ פַּת חֲרֵי זֶה נוֹתֵן מִמֶּנּוּ פֵּאָה לָעֲנִיִּים:

ג אָבַד כָּל הַקָּצִיר שֶׁקָּצַר אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁנָּתַן הַפֵּאָה חֲרֵי זֶה לוֹקֶה. שֶׁחֲרֵי עָבַר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְקַיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ שֶׁנִּתַּק לוֹ:

ד וְכֵן בְּלֶקֶט כְּשֶׁקּוֹצֵר וּמְאַלֵּם לֹא יְלַקֵּט הַשִּׁבֳּלִים הַנּוֹפְלוֹת בִּשְׁעַת הַקָּצִיר אֶלָּא יַנִּיחֵם לָעֲנִיִּים שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט ט) (ויקרא כג כב) ״וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט״. עָבַר וּלְקָטָן אֲפִלּוּ טָחַן וְאָפָה נוֹתֵן לָעֲנִיִּים שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג כב) ״לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם״. אָבְדוּ אוֹ נִשְׂרְפוּ אַחַר שֶׁלְּקָטָן קֹדֶם שֶׁנָּתַן לָעֲנִיִּים לוֹקֶה:

ה וְכֵן בְּפֶרֶט שֶׁנִּפְרַט מִן הָעֲנָבִים בִּשְׁעַת הַבְּצִירָה וְכֵן בְּעוֹלֵלוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט י) ״כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם״. וְכֵן הַמְעַמֵּר וְשָׁכַח אֲלֻמָּה אַחַת בַּשָּׂדֶה חֲרֵי זֶה לֹא יִקָּחֶנָּה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד יט) ״וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ״. עָבַר וּלְקָטוֹ אֲפִלּוּ טָחַנוֹ וַאֲפָאוֹ חֲרֵי זֶה נוֹתְנוֹ לָעֲנִיִּים שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד יט) ״לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה״ זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה הָא לָמַדְתָּ שֶׁכֵּלָן מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הַנִּתָּק לַעֲשֵׂה הֵן וְאִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהֶן לוֹקֶה:

ו כְּשֵׁם שֶׁהַשִּׁכְחָה בָּעֳמָרִים כָּךְ הִיא בַּקָּמָה. אִם שָׁכַח מִקְצָת הַקָּמָה וְלֹא קְצָרָהּ חֲרֵי זוֹ לָעֲנִיִּים. וּכְשֵׁם שֶׁהַשִּׁכְחָה בַּתְּבוּאָה וְכֵיוֹצֵא בָּהּ כָּךְ יֵשׁ שִׁכְחָה לָאִילָנוֹת כֵּלָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד כ) ״כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ״ וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הָאִילָנוֹת:

ז נִמְצְאתָ לָמֵד שֶׁאַרְבַּע מַתָּנוֹת לָעֲנִיִּים בַּכֶּרֶם. הַפֶּרֶט וְהָעוֹלֵלוֹת וְהַפֵּאָה וְהַשִּׁכְחָה. וְשָׁלֹשׁ מַתָּנוֹת בַּתְּבוּאָה הַלֶּקֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה. וּשְׁתַּיִם בָּאִילָנוֹת הַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה:

ח כָּל מַתָּנוֹת עֲנִיִּים אֵלּוּ אֵין בָּהֶן טוֹבַת הֲנָיָה לַבְּעָלִים. אֶלָּא הָעֲנִיִּים בָּאִין וְנוֹטְלִין אוֹתָן עַל כָּרְחָן שֶׁל בְּעָלִים וַאֲפִלּוּ עֲנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ:

ט כָּל גֵּר הָאָמוּר בְּמַתָּנוֹת עֲנִיִּים אֵינוֹ אֶלָּא גֵּר צֶדֶק. שֶׁחֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי (דברים יד כט) ״וּבָא הַלֵּוִי וְהַגֵּר״ מָה הַלֵּוִי בֶּן בְּרִית אַף הַגֵּר בֶּן בְּרִית. וְאַף עַל פִּי כֵן אֵין מוֹנְעִין עֲנֵי עַכּוּ״ם מִמַּתָּנוֹת אֵלּוּ. אֶלָּא בָּאִין בִּכְלַל עֲנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹטְלִין אוֹתָן מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם:

י נֶאֱמַר בְּמַתָּנוֹת עֲנִיִּים (ויקרא יט י) (ויקרא כג כב) ״לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם״, כָּל זְמַן שֶׁהָעֲנִיִּים תּוֹבְעִין אוֹתָן. פָּסְקוּ הָעֲנִיִּים לְבַקֵּשׁ וּלְחַזֵּר עֲלֵיהֶם חֲרֵי הַנִּשְׁאָר מֻתָּר לְכָל אָדָם. שֶׁאֵין גּוּפוֹ קָדוֹשׁ כִּתְרוּמוֹת. וְאֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לָהֶן דְּמֵיהֶן שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶן וְנָתַן לָעֲנִיִּים אֶלָּא תַּעֲזֹב אֹתָם. וְאֵינוֹ מְצֻוֶּה לַעֲזֹב אוֹתָן לַחַיָּה וְלָעוֹפוֹת אֶלָּא לָעֲנִיִּים וַחֲרֵי אֵין עֲנִיִּים:

יא מֵאֵימָתַי מֻתָּרִין כָּל אָדָם בְּלֶקֶט. מִשֶּׁיִּכָּנְסוּ הַמְלַקְּטִים שְׁנִיִּים וְיִלְקְטוּ אַחַר מְלַקְּטִים הָרִאשׁוֹנִים וְיֵצְאוּ. מֵאֵימָתַי מֻתָּרִין כָּל אָדָם בְּפֶרֶט וּבְעוֹלֵלוֹת מִשֶּׁהָלְכוּ הָעֲנִיִּים בַּכֶּרֶם וְיָבְאוּ. הַנִּשְׁאָר אַחֲרֵי כֵן מֻתָּר לְכָל אָדָם. מֵאֵימָתַי מֻתָּרִין כָּל אָדָם בִּשְׁכִחָה שֶׁל זֵיתִים. בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִם שָׁכַח אוֹתָהּ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת חֲרֵי זֶה מֻתָּר בָּהּ מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו שֶׁהוּא זְמַן רְבִיעָה שְׁנִיָּה בְּשָׁנָה אֲפִילָה. אֲבָל צִבּוּרֵי זֵיתִים שֶׁשְּׁכָחָן תַּחַת הָאִילָן חֲרֵי זֶה מֻתָּר בָּהֶן מִשֶּׁיִּפְסְקוּ הָעֲנִיִּים מִלְּחַזֵּר אַחֲרֵיהֶן:

יב כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ לָעֲנִי לְטֹל שִׁכְחַת הַזֵּיתִים הַמֻּנָּחוֹת בָּאָרֶץ תַּחַת הָאִילָנוֹת נוֹטֵל. וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר חַתַּר כָּל אָדָם בַּשִּׁכְחָה שֶׁבְּרֹאשׁ הָאִילָן. וְכָל זְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְטֹל שִׁכְחָה שֶׁבְּרֹאשׁ הָאִילָן נוֹטֵל. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן אֵין לוֹ שִׁכְחָה תַּחְתָּיו:

יג מַתָּנוֹת עֲנִיִּים שֶׁבַּשָּׂדֶה שֶׁאֵין הָעֲנִיִּים מַקְפִּידִים עֲלֵיהֶן חֲרֵי הֵן שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא פָּסְקוּ הָעֲנִיִּים מִלַּחֲזֹר עַל מַתְּנוֹתֵיהֶם:

יד כָּל מַתָּנוֹת הָעֲנִיִּים הָאֲלּוּ אֵינָן נוֹהֲגוֹת מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּתְרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת. חֲרֵי הַכָּתוּב אוֹמֵר (ויקרא יט ט) (ויקרא כג כב) ״וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם״ (דברים כד יט) ״כִּי תְקַצֹּר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ״. וּכְבָר נִתְפָּרֵשׁ בַּגְּמָרָא שֶׁהַפֵּאָה נוֹהֶגֶת בְּחוּצָה לָאָרֶץ מִדִּבְרֵיהֶם. וְיֵרָאֶה לִי שֶׁהוּא הַדִּין לִשְׁאָר מַתְּנוֹת עֲנִיִּים אֵלּוּ שֶׁכֵּלָן נוֹהֲגוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ מִדִּבְרֵיהֶם:

טו כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הַפֵּאָה. מִן הַתּוֹרָה אֵין לָהּ שִׁעוּר אֶפְלּוּ הִנִּיחַ שִׁבֹּלֶת אַחַת עָצָא יָדֵי חוֹבָתוֹ. אֲבָל מִדִּבְרֵיהֶם אֵין פָּחוֹת מֵאֶחָד מִשִּׁשִּׁים בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וּמוֹסִיף עַל הָאֶחָד מִשִּׁשִּׁים לְפִי גֹּדֶל הַשָּׂדֶה וּלְפִי רֹב הָעֲנִיִּים וּלְפִי בְּרָכַת הַזֶּרַע. כֵּיצַד. שָׂדֶה שֶׁהִיא קְטַנָּה בְּיוֹתֵר שֶׁאִם הִנִּיחַ מִמֶּנָּה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים אֵינוֹ מוֹעִיל לֶעָנִי חֲרֵי זֶה מוֹסִיף עַל הַשִּׁעוּר. וְכֵן אִם הָיוּ הָעֲנִיִּים מְרֻבִּין מוֹסִיף. וְאִם זָרַע מְעַט וְאָסַף הַרְבֵּה שֶׁחֲרֵי נִתְבָּרֵךְ מוֹסִיף לְפִי הַבְּרָכָה. וְכָל הַמּוֹסִיף עַל הַפֵּאָה מוֹסִיפִין לוֹ שָׂכָר. וְאֵין לְתוֹסֶפֶת זֹאת שִׁעוּר:

פרק ב

א כָּל אֹכֶל שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ וְנִשְׁמָר וּלְקִיטָתוֹ כֻּלּוֹ כְּאַחַת וּמַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְקִיּוּם חַיָּב בְּפֵאָה. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט ט) (ויקרא כג כב) "וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם":

ב כָּל הַדּוֹמֶה לַקָּצִיר בְּחָמֵשׁ דְּרָכִים אֵלּוּ הוּא שֶׁחַיָּב בְּפֵאָה. כְּגוֹן הַתְּבוּאָה וְהַקִּטְנִיּוֹת וְהֶחָרוּבִין וְהָאֱגוֹזִין וְהַשְּׁקֵדִים וְהָרִמּוֹנִים וְהָעֲנָבִים וְהַזֵּיתִים וְהַתְּמָרִים בֵּין יְבֵשִׁים בֵּין רַכִּים וְכָל כֵּיוֹצֵא בְּאֵלּוּ. אֲבָל אִסְטִיס וּפוּאָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן פְּטוּרִין מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן אֹכֶל. וְכֵן כְּמֹהִין וּפִטְרִיּוֹת פְּטוּרִין מִפְּנֵי שֶׁאֵין גִּדּוּלֵיהֶן מִן הָאָרֶץ כִּשְׁאָר פֵּרוֹת הָאָרֶץ. וְכֵן הַהֶפְקֵר פָּטוּר שֶׁאֵין לוֹ מִי שֶׁיִּשְׁמְרֶנּוּ שֶׁחֲרֵי הוּא מֻפְקָר לַכֹּל. וְכֵן הַתְּאֵנִים פְּטוּרִין מִפְּנֵי שֶׁאֵין לְקִיטָתָן כְּאַחַת אֶלָּא יֵשׁ בְּאֵילָן זֶה מַה שֶּׁיִּגָּמֵר הַיּוֹם וְיֵשׁ בּוֹ מַה שֶּׁיִּגָּמֵר לְאַחַר כַּמָּה יָמִים. וְכֵן יָרָק פָּטוּר שֶׁאֵין מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְקִיּוּם. הַשּׁוּמִים וְהַבְּצָלִים חַיָּבִין בְּפֵאָה שֶׁחֲרֵי מַיְבְּשִׁין אוֹתָן וּמַכְנִיסִין אוֹתָן לְקִיּוּם. וְכֵן הָאֲמָהוֹת שֶׁל בְּצָלִים שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָן בָּאָרֶץ לִקַּח מֵהֶן הַזֶּרַע חַיָּבוֹת בְּפֵאָה. וְכֵן כָּל כֵּיוֹצֵא בָּהֶן:

ג קִרְקַע כָּל שֶׁהוּא חַיֶּבֶת בְּפֵאָה וַאֲפִלּוּ הָיְתָה שֶׁל שְׁתָּפִין שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט ט) (ויקרא כג כב) "קְצִיר אַרְצְכֶם" אֲפִלּוּ שֶׁל רַבִּים:

ד שָׂדֶה שֶׁקָּצְרוּ נְכְרִים לְעַצְמָן אוֹ שֶׁקָּצְרוּהָ לִסְטִים אוֹ קִרְסְמוּהָ גְּמַלִּים אוֹ שִׁבְּרָתָהּ הָרוּחַ אוֹ בְּהֵמָה חֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַפֵּאָה. שְׁחוֹבַת הַפֵּאָה בְּקֶמָה:

ה קָצַר חֶצְיָהּ וְקָצְרוּ הַלִּסְטִים חֶצְיָהּ שֶׁנִּשְׁאַר חֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה. שֶׁהַחִיּוּב בַּחֲצִי שֶׁקָּצְרוּ הַלִּסְטִים. אֲבָל אִם קָצְרוּ הַלִּסְטִים חֶצְיָהּ וְחָזַר הוּא וְקָצַר הַשְּׁאָר נוֹתֵן פֵּאָה כְּשִׁעוּר מַה שֶּׁקָּצַר. קָצַר חֶצְיָהּ וּמָכַר חֶצְיָהּ הַלּוֹקֵחַ נוֹתֵן פֵּאָה (לַכֹּל). קָצַר חֶצְיָהּ וְהִקְדִּישׁ חֶצְיָהּ הַפּוֹדֶה מֵיַּד הַגִּזְבָּר נוֹתֵן פֵּאָה לַכֹּל. קָצַר חֶצְיָהּ וְהִקְדִּישׁוֹ מַנִּיחַ מִן הַנִּשְׁאָר פֵּאָה הָרְאוּיָה לַכֹּל:

ו כֵּרֵם שֶׁהָיָה בּוֹצֵר מִמֶּנּוּ עֲנָבִים לְמִכֹּר בַּשּׁוּק וּבְדַעְתּוֹ שֶׁיְּנִיחַ הַשְּׁאָר לַגַּת לְדָרְךְ אוֹתוֹ. אִם הָיָה בּוֹצֵר לַשּׁוּק מִכָּאן וּמִכָּאן חֲרֵי זֶה נוֹתֵן פֵּאָה מִן הַנִּשְׁאָר כְּפִי הָרָאוּי לְכָל הַכֶּרֶם הוֹאִיל וּבָצַר מֵרוּחַ אַחַת אֵינוֹ כְּבוֹצֵר עַרְאֵי מְעַט מִכָּאן וּמְעַט מִכָּאן שֶׁהוּא פָּטוּר. וְכֵן כָּל הַקּוֹטֵף מְלִילוֹת מְעַט מְעַט וּמַכְנִיס לְבֵיתוֹ אֲפִלּוּ קָטַף בֵּן כָּל שָׂדֵהוּ פָּטוּר מִן הַלֶּקֶט וּמִן הַשִּׁכְחָה וּמִן הַפֵּאָה:

ז הַקּוֹצֵר כָּל שָׂדֵהוּ קֹדֶם שֶׁתֵּגָּמֵר וַעֲדַיִן לֹא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ חֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה. וְאִם הִגִּיעָה לִשְׁלִישׁ חַיֶּבֶת. וְכֵן בְּפֵרוֹת הָאִילָן אִם נִגְמְרוּ שְׁלִישׁ גְּמִירָתָן חַיָּבִין:

ח הַמַּקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְהִיא עֲמָה חַיֶּבֶת בְּפֵאָה. קְצָרָהּ הַגִּזְבָּר וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָהּ פְּטוּרָה. שֶׁבְּשָׁעַת חִיּוּב הַפֵּאָה הָיְתָה קֹדֶשׁ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּפֵאָה:

ט נָכְרִי שֶׁקָּצַר שָׂדֵהוּ וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר חֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַפֵּאָה וּמִן הַלֶּקֶט וּמִן הַשִּׁכְחָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשִּׁכְחָה אֶלָּא בִּשְׁעַת הָעֲמוּר:

י אֵין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִים נָכְרִים לְקָצֹר מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בְּקִיאִין בְּלֶקֶט וּפֵאָה. וְאִם שָׂכַר וְקָצְרוּ אֶת כֻּלּוֹ חֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת בְּפֵאָה:

יא בַּעַל הַבַּיִת שֶׁקָּצַר כָּל שָׂדֵהוּ וְלֹא הִנִּיחַ פֵּאָה. חֲרֵי זֶה נוֹתֵן מִן הַשָּׁבֳלִים פֵּאָה לָעֲנִיִּים. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר. וְאִם נָתַן לָהֶם רֹב הַקָּצִיר מִשּׁוּם פֵּאָה חֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת. וְכֵן אִם דָּשׁ וַעֲדַיִן לֹא זָרָה נוֹתֵן לָהֶם הַפֵּאָה קֹדֶם שֶׁיְּעַשֵּׂר. אֲבָל דָּשׁ וְזָרָה בְּרַחַת וּבְמִזְרֶה וְגָמַר מִלַּאכְתּוֹ מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן לָהֶם מִן הַפֵּרוֹת הַמְּעֻשָּׂרִין שִׁעוּר הַפֵּאָה הָרְאוּיָה לְאוֹתָהּ שָׂדֶה. וְכֵן בְּאֵילָנוֹת:

יב אֵין מַנִּיחִין אֶת הַפֵּאָה אֶלָּא בְּסוֹף הַשָּׂדֶה. כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ עֲנִיִּים יוֹדְעִין מָקוֹם שֶׁיָּבוֹאוּ לוֹ וּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת לָעוֹבְרִים וְלַשָּׁבִים וְלֹא יֵחָשֵׁד. וּמִפְּנֵי הָרַמָּאִים שֶׁלֹּא יִתְכַּוְּנוּ לְקַצֵּר הַכֹּל וְאוֹמֵר לְאֵלּוּ שֶׁרוֹאִים אוֹתוֹ קוֹצֵר סוֹף הַשָּׂדֶה בְּתְחִלַּת הַשָּׂדֶה הִנַּחְתִּי. וְעוֹד שֶׁלֹּא יִשְׁמֹר שָׁעָה שֶׁאֵין שָׁם אָדָם וְיַנִּיחֶנָּה וְיִתְעַנֶּה לָעָנִי שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְקַצֵּר הַכֹּל וְאוֹמֵר לְאֵלּוּ שֶׁרוֹאִים אוֹתוֹ קוֹצֵר סוֹף הַשָּׂדֶה בְּתְחִלַּת הַשָּׂדֶה הִנַּחְתִּי. וְעוֹד שֶׁלֹּא יִשְׁמֹר שָׁעָה שֶׁאֵין שָׁם אָדָם וְיַנִּיחֶנָּה וְיִתְעַנֶּה לָעָנִי הַקָּרוֹב לוֹ. עָבַר וְהִנִּיחַ הַפֵּאָה בְּתְחִלַּת הַשָּׂדֶה אוֹ בְּאֶמְצָעָהּ חֲרֵי זוֹ פֵּאָה. וְצָרִיךְ שֶׁיַּנִּיחַ בְּסוֹף הַשָּׂדֶה כְּשִׁעוּר הַפֵּאָה הָרְאוּיָה לְמַה שֶּׁנִּשְׁאַר בַּשָּׂדֶה אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ אֶת הָרִאשׁוֹנָה:

יג בַּעַל הַבַּיִת שֶׁנָּתַן פֵּאָה לָעֲנִיִּים וְאָמְרוּ לוֹ תֵּן לָנוּ מִצַּד זֶה וְנָתַן לָהֶם מִצַּד אַחֵר זוֹ וְזוֹ פֵּאָה. וְכֵן בַּעַל הַשָּׂדֶה שֶׁהִפְרִישׁ פֵּאָה וְאָמַר חֲרֵי זוֹ פֵּאָה וְזוֹ חֲרֵי שְׁתֵּיהֶן פֵּאָה:

יד אָסוּר לַפּוֹעֲלִים לְקַצֵּר אֶת כָּל הַשָּׂדֶה אֶלָּא מַנִּיחִין בְּסוֹף הַשָּׂדֶה כְּשִׁעוּר הַפֵּאָה. וְאֵין לָעֲנִיִּים בָּהּ כְּלוּם עַד שֶׁיְּפָרִישֶׁנָּה בַּעַל הַבַּיִת מִדַּעְתּוֹ. לְפִיכָךְ עָנִי שֶׁרָאָה פֵּאָה בְּסוֹף שָׂדֶה אָסוּר לִגַּע בָּהּ מִשּׁוּם גֵּזֶל עַד שֶׁיְּוַדַּע לוֹ שֶׁהִיא מְדַעַת בַּעַל הַבַּיִת׃

טו הַפֵּאָה שֶׁל תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִזְּרָעִים הַנִּקְצָרִים וְכֵן פֵּאַת הַכֶּרֶם וְהָאִילָנוֹת נִתֶּנֶת בְּמִחֲבָּר לַקַּרְקַע וְהָעֲנִיִּים בּוֹזְזִין אוֹתָהּ בְּיָדָם. וְאֵין קוֹצְרִין אוֹתָהּ בְּמַגָּלוֹת וְאֵין עוֹקְרִין אוֹתָהּ בְּקַרְדֳּמוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכּוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ. רָצוּ הָעֲנִיִּים לְחַלְּקָהּ בֵּינֵיהֶם הֲרֵי אֵלּוּ מְחַלְּקִין. אֲפִלּוּ תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה אוֹמְרִין לְחַלֵּק וְאֶחָד אוֹמֵר לָבֹז לָזֶה הָאֶחָד שׁוֹמְעִין שֶׁאָמַר כַּהֲלָכָה׃

טז פֵּאָה שֶׁל דָּלִית וְשֶׁל דֵּקֶל שֶׁאֵין עֲנִיִּים מַגִּיעִין לָבֹז אוֹתָהּ אֶלָּא בְּסַכָּנָה גְּדוֹלָה. בַּעַל הַבַּיִת מוֹרִיד אוֹתָהּ וּמְחַלֵּק אוֹתָהּ בֵּין הָעֲנִיִּים. וְאִם רָצוּ כֻּלָּן לָבֹז אוֹתָהּ לְעַצְמָן בּוֹזְזִין. אֲפִלּוּ תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה אוֹמְרִים לָבֹז וְאֶחָד אוֹמֵר לְחַלֵּק שׁוֹמְעִין לָאֶחָד שֶׁאָמַר כַּהֲלָכָה וּמְחַיְּבִין בַּעַל הַבַּיִת לְהוֹרִיד וּלְחַלֵּק בֵּינֵיהֶן׃

יז בְּשָׁלֹשׁ עִתּוֹת בַּיּוֹם מְחַלְּקִין אֶת הַפֵּאָה לָעֲנִיִּים בַּשָּׂדֶה אוֹ מַנִּיחִין אוֹתָם לָבֹז. בַּשַּׁחַר. וּבְחֲצִי הַיּוֹם. וּבַמִּנְחָה. וְעָנִי שֶׁבָּא שֶׁלֹּא בִּזְמַן זֶה אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִטֹּל. כְּדֵי שֶׁיְּהֶיה עֵת קָבוּעַ לָעֲנִיִּים שֶׁיִּתְקַבְּצוּ בּוֹ כֻּלָּן לִטֹּל. וְלָמָּה לֹא קָבְעוּ לָהּ עֵת אַחַת בַּיּוֹם מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֲנִיּוֹת מֵינִיקוֹת שֶׁצְּרִיכוֹת לֶאֱכֹל בְּתְחִלַּת הַיּוֹם. וְיֵשׁ שָׁם עֲנִיִּים קְטַנִּים שֶׁאֵין נֵעוֹרִין בַּבֹּקֶר וְלֹא יַגִּיעוּ לַשָּׂדֶה עַד חֲצִי הַיּוֹם. וְיֵשׁ שָׁם זְקֵנִים שֶׁאֵינָם מַגִּיעִין עַד הַמִּנְחָה׃

יח עָנִי שֶׁנָּטַל מִקְצָת הַפֵּאָה וְזָרַק עַל הַשְּׁאָר אוֹ שֶׁנָּפַל עָלֶיהָ אוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ קוֹנְסִין אוֹתוֹ וּמַעֲבִירִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה וַאֲפִלּוּ מַה שֶּׁנָּטַל לוֹקְחִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ וְיִנָּתֵן לֶעָנִי אַחֵר [וְכֵן בְּלֶקֶט וְכֵן בְּעֹמֶר הַשִּׁכְחָה]׃

יט מִי שֶׁלָּקַח אֶת הַפֵּאָה וְאָמַר הֲרֵי זֶה לְאִישׁ פְּלוֹנִי הֶעָנִי. אִם עָנִי הוּא זֶה שֶׁלָּקַח מִתּוֹךְ שֶׁזּוֹכֶה בּוֹ לַעֲצְמוֹ זָכָה בּוֹ לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי. וְאִם עָשִׁיר הוּא לֹא זָכָה לוֹ אֶלָּא יִתְּנֶנָּה לֶעָנִי שֶׁנִּמְצָא רִאשׁוֹן׃

כ בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהִנִּיחַ פֵּאָה לָעֲנִיִּים אֵלּוּ הָעוֹמְדִים לְפָנָיו וּבָא עָנִי אַחֵר מֵאֲחוֹרָיו וּנְטָלָהּ זָכָה בָּהּ שֶׁאֵין אָדָם זוֹכֶה בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וְסֶלַע שֶׁל מְצִיאָה עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיָדוֹ׃

פרק ג

א אֵין מַנִּיחִין אֶת הַפֵּאָה מִשָּׂדֶה עַל חֲבֶרְתָּהּ. כֵּיצַד. הָיוּ לוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת לֹא יִקְצֹר אֶת הָאַחַת כֻּלָּהּ וְיַנִּיחַ בַּשְּׁנִיָּה פֵּאָה הָרְאוּיָה לִשְׁתֵּיהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג כב) "לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ" שֶׁיְּנִיחַ בְּכָל אַחַת וְאַחַת פֵּאָה הָרְאוּיָה לָהּ. וְאִם הִנִּיחַ מִשָּׂדֶה עַל חֲבֶרְתָּהּ אֵינָהּ פֵּאָה׃

ב הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה כֻּלָּהּ מִין אֶחָד וְהָיָה נַחַל בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מוֹשֵׁךְ. אוֹ אַמַּת הַמַּיִם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִקְצֹר מַה שֶּׁבִּשְׁנֵי צְדָדֶיהָ כְּאַחַת וְהוּא שֶׁתְּהֶיֶה מוֹשֶׁכֶת וּקְבוּעָה. הֲרֵי זֶה כִּשְׁתֵּי שָׂדוֹת וְנוֹתֵן פֵּאָה מִצַּד זֶה לְעַצְמוֹ וּמִצַּד זֶה לְעַצְמוֹ׃

ג וְכֵן אִם הָיָה מַפְסִיק דֶּרֶךְ הַיְחִיד שֶׁהוּא רָחָב אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ דֶּרֶךְ הָרַבִּים הָרָחָב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה. אֲבָל שְׁבִיל הַיָּחִיד וְהוּא פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אוֹ שְׁבִיל הָרַבִּים פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה אִם הָיָה קָבוּעַ בִּימוֹת הַחַמָּה וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים מַפְסִיק. וְאִם אֵינוֹ קָבוּעַ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים אֵינוֹ מַפְסִיק אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּשָׂדֶה אַחַת׃

ד הָיָה מַפְסִיק בָּהּ אֶרֶץ בּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ זְרוּעָה וְלֹא חֲרוּשָׁה. אוֹ אֶרֶץ נִירָה וְהִיא שֶׁנֶּחְרְשָׁה וְלֹא נִזְרְעָה. אוֹ שֶׁהִפְסִיק בָּהּ זֶרַע אַחֵר. כְּגוֹן שֶׁהָיָה חִטִּים מִכָּאן וְחִטִּים מִכָּאן וּשְׁעוֹרִים בָּאֶמְצַע. אוֹ שֶׁקָּצַר בְּאֶמְצָעָהּ אֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁתָּבִיא שְׁלִישׁ וְחָרַשׁ מָקוֹם שֶׁקָּצַר. הֲרֵי זוֹ נִפְסֶקֶת לִשְׁתֵּי שָׂדוֹת. וְהוּא שֶׁיְּהֶיה רֹחַב כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ כִּשְׁלֹשָׁה תְּלָמִים שֶׁל פָּתִיחַ וְהוּא פָּחוֹת מִבֵּית רֹבַע. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשָׂדֶה קְטַנָּה שֶׁהִיא חֲמִשִּׁים אַמָּה שֶׁל שְׁתֵּי אַמּוֹת אוֹ פָּחוֹת. אֲבָל אִם הָיְתָה יְתֵרָה עַל זוֹ אֵין הַבּוּר אוֹ הַנִּיר מַפְסִיקִּה לִשְׁתַּיִם אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה בּוֹ רֹחַב בֵּית רֹבַע. אֲבָל זֶרַע אַחֵר כָּל שֶׁהוּא מַפְסִיק בָּהּ׃

ה אֲכָלָהּ גּוֹבַאי אוֹ קֶרְסְמוּהָ נְמָלִים בְּאֶמְצָעָהּ אִם חָרַשׁ מָקוֹם שֶׁאָכְלוּ הֲרֵי זֶה מַפְסִיק׃

ו הַזּוֹרֵעַ בָּהָר שֶׁאֵינוֹ כֵּלוֹ שָׁוֶה אֶלָּא יֵשׁ בּוֹ תִּלִּים גְּבוֹהִים וּמְקוֹמוֹת עֲמֻקּוֹת אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחְרֹשׁ אוֹתוֹ כֵּלוֹ וּלְזָרְעוֹ כְּאַחַת אֶלָּא נֶחְרָשׁ הַמָּקוֹם הַגָּבוֹהַּ בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְהַנָּמוּךְ בִּפְנֵי עַצְמוֹ הֲרֵי זֶה כְּשָׂדֶה אַחַת וּמַנִּיחַ פֵּאָה אַחַת בְּסוֹף הָהָר עַל כָּל הָהָר׃

ז מַדְרֵגוֹת שֶׁהֵן גְּבוֹהוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים נוֹתֵן פֵּאָה מִכָּל אַחַת וְאַחַת. וְאִם הָיוּ רָאשֵׁי שׁוּרוֹת מְעֹרָבִים נוֹתֵן מֵאַחַת עַל הַכֹּל. הָיָה סֶלַע עַל פְּנֵי כָּל הַשָּׂדֶה. אִם עוֹקֵר הוּא אֶת הַמַּחְרֵשָׁה מִצַּד זֶה וְנוֹתְנָהּ מִצַּד זֶה מַפְסִיק. וְאִם לָאו אֵינוֹ מַפְסִיק׃

ח הַזּוֹרֵעַ שָׂדֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אִילָנוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מַלְבְּנוֹת בֵּין הָאִילָנוֹת וְאֵין כָּל הַזֶּרַע מִעֹרֶב נוֹתֵן פֵּאָה אַחַת לְכָל הַשָּׂדֶה. שָׂדֶה יָדוּעַ שֶׁשָּׂדֶה אַחַת הִיא וּמִפְּנֵי מְקוֹם הָאִילָנוֹת נֶחְלַק הַזֶּרַע:

ט בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁהָיוּ הָאִילָנוֹת כָּל עֲשָׂרָה בְּתוֹךְ בֵּית סְאָה. אֲבָל אִם הָיוּ כָּל עֲשָׂרָה אִילָנוֹת בְּיוֹתֵר מִבֵּית סְאָה חֲרֵי זֶה נוֹתֵן פֵּאָה מִכָּל מַלְבֵּן וּמַלְבֵּן. שֶׁהֲרֵי הָאִילָנוֹת מְרֻחָקִים הַרְבֵּה וְלֹא מִפְּנֵי הָאִילָנוֹת זָרַע מַלְבְּנוֹת מַלְבְּנוֹת:

י וְכֵן מַלְבְּנוֹת הַבְּצָלִים שֶׁבֵּין הַיֶּרֶק נוֹתֵן פֵּאָה אַחַת לְכָל הַבְּצָלִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיֶּרֶק מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן וּמְשִׁיכָם מַלְבְּנוֹת מַלְבְּנוֹת:

יא שָׂדֶה שֶׁכַּלָּה זְרוּעָה מִין אֶחָד וְכֵיוָן שֶׁהִתְחִילוּ בָּהּ מְקוֹמוֹת לִיבֵּשׁ עָקַר אוֹ תָּלַשׁ מַה שֶּׁיִּבֵּשׁ מִכָּאן וּמִכָּאן עַד שֶׁנִּשְׁאַר הַלַּח מְפֹרָד מַלְבְּנוֹת מַלְבְּנוֹת מְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ. אִם הָיָה דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם שָׁם לִזְרֹעַ מֵאוֹתוֹ הַמִּין עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת כְּגוֹן שֶׁבֶת אוֹ חַרְדָּל חֲרֵי זֶה מַנִּיחַ פֵּאָה מִכָּל מַלְבֵּן וּמַלְבֵּן. שֶׁהֲרוֹאֶה אוֹמֵר עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת נִזְרְעוּ. וְאִם הָיָה מִין אֶחָד שֶׁזּוֹרְעִין אוֹתוֹ שָׂדוֹת כְּגוֹן תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת נוֹתֵן אַחַת לַכֹּל:

יב בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁהָיָה יָבֵשׁ מִכָּאן וְיָבֵשׁ מִכָּאן וְלַח בָּאֶמְצַע. אֲבָל לַח מִכָּאן וּמִכָּאן וְיָבֵשׁ בָּאֶמְצַע מַנִּיחַ מִן הַיָּבֵשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּמִן הַלַּח בִּפְנֵי עַצְמוֹ:

יג שָׂדֶה שֶׁזָּרְעָהּ בְּצָלִים אוֹ פּוֹלִים אוֹ אֲפוּנִים וְכֵיוָצֵא בָּהֶן וְהָיָה בְּדַעְתּוֹ לִמְכֹּר מִקְצָתָן לַחִין בַּשּׁוּק וּמַנִּיחַ מִקְצָת הַשָּׂדֶה יָבֵשׁ וְיַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ גֹּרֶן. חַיָּב לְהַנִּיחַ פֵּאָה לְזֶה שֶׁמּוֹכֵר לַח בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלָזֶה שֶׁקּוֹצֵר אוֹתוֹ יָבֵשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ:

יד הַזּוֹרֵעַ אֶת שָׂדֵהוּ מִין אֶחָד אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֵׂהוּ שְׁתֵּי גֲּרָנוֹת מַנִּיחַ פֵּאָה אַחַת. זָרְעָהּ שְׁנֵי מִינִים אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ גֹּרֶן אַחַת נוֹתֵן פֵּאָה לְמִין זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּפֵאָה לְמִין זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ:

טו זָרַע שְׁנֵי זְרָעִים מִמִּין אֶחָד כְּגוֹן שֶׁזָּרָעָהּ שְׁנֵי מִינֵי חִטִּים אוֹ שְׁנֵי מִינֵי שְׂעוֹרִים. אִם עֲשָׂאָן גֹּרֶן אַחַת נוֹתֵן פֵּאָה אַחַת. שְׁתֵּי גֲּרָנוֹת נוֹתֵן שְׁתֵּי פֵּאוֹת. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי:

טז הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ נוֹתְנִין שְׁתֵּי פֵּאוֹת. חָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ נוֹתְנִין פֵּאָה אַחַת. הַשֻּׁתָּפִין שֶׁקָּצְרוּ חֲצִי הַשָּׂדֶה וְאַחַר כָּךְ חָלְקוּ. זֶה שֶׁלָּקַח הַקָּצִיר אֵינוֹ מַפְרִישׁ כְּלוּם. וְזֶה שֶׁלָּקַח הַקֶּמָה מַפְרִישׁ עַל הַחֲצִי שֶׁלָּקַח בְּלִבַּד. חָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ וְקָצְרוּ הַחֲצִי הָאַחֵר בְּשֻׁתָּפוּת. כָּל אֶחָד מֵהֶן מַפְרִישׁ מֵחֶלְקוֹ שֶׁבַּקֶּמָה עַל חֵלֶק חֲבֵרוֹ שֶׁבַּקֶּמָה אֲבָל לֹא עַל הַחֲצִי שֶׁנִּקְצַר:

יז שָׂדֶה שֶׁהִגִּיעַ חֲצִיָּהּ עַד שְׁלִישׁ וְחֲצִיָּהּ לֹא הִגִּיעַ. וְהִתְחִיל וְקָצַר בְּחֲצִי שֶׁהִגִּיעַ חֲצִיוֹ וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאָה כֻּלָּהּ שְׁלִישׁ וְאַחַר כָּךְ גָּמַר הַחֲצִי הָרִאשׁוֹן שֶׁהִגִּיעַ בַּתְּחִלָּה. מַפְרִישׁ מִן הָרִאשׁוֹן עַל הָאֶמְצָעִיִּים וּמִן הָאֶמְצָעִיִּים עַל הָרִאשׁוֹן וְעַל הָאַחֲרוֹן:

יח הַמּוֹכֵר מְקוֹמוֹת מִשָּׂדֵהוּ לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה. אִם מָכַר כָּל הַשָּׂדֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן פֵּאָה אַחַת מֵחֶלְקוֹ שֶׁלָּקַח. וְאִם הִתְחִיל בַּעַל הַשָּׂדֶה לְקָצֹר וּמָכַר מִקְצָת וְשִׁיֵּר מִקְצָת. בַּעַל הַשָּׂדֶה נוֹתֵן פֵּאָה הָרְאוּיָה לַכֹּל. שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִתְחִיל לְקָצֹר נִתְחַיֵּב בַּכֹּל. וְאִם מָכַר תְּחִלָּה מַפְרִישׁ הַלּוֹקֵחַ עַל מַה שֶּׁלָּקַח וּבַעַל הַשָּׂדֶה עַל מַה שֶּׁשִּׁיֵּר:

יט שָׂדֶה אִילָן אֵין מַפְסִיק בָּהּ אֶלָּא גֶּדֶר גָּבוֹהַּ הַמַּבְדִּיל בֵּין הָאִילָנוֹת. אֲבָל אִם הָיָה הַגֶּדֶר מַבְדִּיל מִלְמַטָּה וְהַבַּדִּים וְהַפְּאֵרוֹת מִלְמַעְלָה וְנוֹגְעִין בַּגֶּדֶר עַל גַּבּוֹ חֲרֵי זֶה כְּשָׂדֶה אַחַת וְנוֹתֵן פֵּאָה לַכֹּל:

כ שְׁנַיִם שֶׁלָּקְחוּ אִילָן אֶחָד נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ פֵּאָה אַחַת. לָקַח זֶה צְפוֹנוֹ וְזֶה דְּרוֹמוֹ זֶה נוֹתֵן פֵּאָה לְעַצְמוֹ וְזֶה נוֹתֵן פֵּאָה לְעַצְמוֹ:

כא הֶחָרוּבִין כָּל שֶׁאָדָם עוֹמֵד בְּצַד חָרוּב זֶה וַחֲבֵרוֹ עוֹמֵד בְּצַד חָרוּב זֶה וְרוֹאִין זֶה אֶת זֶה חֲרֵי הֵן כֻּלָּן שָׂדֶה אַחַת וּפֵאָה אַחַת לְכֻלָּן. הָיוּ שְׁנֵי הַצְּדָדִין רוֹאִין אֶת הָאֶמְצָעִיִּים וְאֵין הַצְּדָדִים רוֹאִין זֶה אֶת זֶה מַפְרִישׁ מִצַּד אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים עַל הָאֶמְצָעִיִּים וּמִן הָאֶמְצָעִיִּים עַל הָרִאשׁוֹנִים. אֲבָל לֹא יַפְרִישׁ מִצַּד זֶה עַל הַצַּד הָאַחֵר:

כב הַזֵּיתִים כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ מֵהֶן בְּרוּחַ אַחַת מֵרוּחוֹת הָעִיר כְּגוֹן זֵיתִים שֶׁיֵּשׁ בְּמַעֲרַב הָעִיר כֻּלָּן אוֹ בְּמִזְרָחָהּ חֲרֵי הֵן כְּשָׂדֶה אַחַת וּפֵאָה אַחַת לְכֻלָּן:

כג הַבּוֹצֵר אֶת מִקְצַת כַּרְמוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן כְּדֵי לְהָקֵל מֵעַל הַגֶּפֶן עַד שֶׁיִּמְצְאוּ שָׁאָר הָאֶשְׁכּוֹלוֹת רֶוַח וַיּוֹסִיפוּ הוּא הַנִּקְרָא מֵדֵל. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהַבּוֹצֵר מֵרוּחַ אַחַת אֵינוֹ מֵדֵל וּלְפִיכָךְ נוֹתֵן מִן הַנִּשְׁאָר פֵּאָה הָרְאוּיָה לַכֹּל. וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּצַר לַשּׁוּק. אֲבָל אִם הֵדֵל לְמִכֹּר בַּשּׁוּק אֵינוֹ נוֹתֵן פֵּאָה לְזֶה שֶׁהֵדֵל. הֵדֵל לְהָבִיא בְּבֵיתוֹ נוֹתֵן מִן הַנִּשְׁאָר שֶׁהִנִּיחַ לְדָרוֹךְ פֵּאָה אַחַת הָרְאוּיָה לַכֹּל:

פרק ד

א אֵיזֶהוּ לֹקֶט זֶה הַנּוֹפֵל מִתּוֹךְ הַמַּגָּל בִּשְׁעַת קְצִירָה אוֹ הַנּוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ כְּשֶׁמְּקַבֵּץ הַשִּׁבֳּלִים וְיִקְצֹר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַנּוֹפֵל שִׁבֹּלֶת אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם. אֲבָל אִם נָפְלוּ שָׁלֹשׁ כְּאֶחָד הֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן לְבַעַל הַשָּׂדֶה. וְהַנּוֹפֵל מֵאַחַר הַיָּד אֲפִלּוּ שִׁבֹּלֶת אַחַת אֵינָהּ לֹקֶט:

ב הָיָה קוֹצֵר בְּיָד בִּלֹּא מַגָּל הַנּוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ אֵינוֹ לֹקֶט. אֲבָל הַתּוֹלֵשׁ דְּבָרִים הַתּוֹלְשִׁים אוֹתָם הַנּוֹפֵל מִתַּחַת יָדוֹ לֹקֶט. הָיָה קוֹצֵר אוֹ תוֹלֵשׁ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִתָּלֵשׁ וְאַחַר שֶׁקָּצַר מָלֵא זְרוֹעוֹ אוֹ תָּלַשׁ מָלֵא קֻמְצוֹ הִכָּהוּ קוֹץ וְנָפַל מִיָּדוֹ עַל הָאָרֶץ הֲרֵי זֶה שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת:

ג הָיָה קוֹצֵר וְנִשְׁאֲרָה שִׁבֹּלֶת אַחַת שֶׁלֹּא נִקְצְרָה וְנִקְצַר כָּל שֶׁסְּבִיבוֹתֶיהָ. אִם הָיָה רֹאשָׁהּ מַגִּיעַ לַקֹּמָה שֶׁבְּצִדָּהּ וְיָכוֹלָה לְהִקָּצֵר עִם הַקֹּמָה הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה וְאִם לָאו הֲרֵי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים:

ד הָיוּ שְׁתֵּי שִׁבּוֹלוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ. הַפְּנִימִית יְכוֹלָה לְהִקָּצֵר עִם הַקֹּמָה וְהַחִיצוֹנָה יְכוֹלָה לְהִקָּצֵר עִם הַפְּנִימִית וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִקָּצֵר עִם הַקֹּמָה. הַפְּנִימִית נִצֶּלֶת וּמַצֶּלֶת אֶת הַחִיצוֹנָה שֶׁהֲרֵי הִיא כְּנוֹפֶלֶת מִתּוֹךְ הַמַּגָּל וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִקְצְרָה. וְהַשְּׁבֻלִּים שֶׁבִּקֵּשׁ הֲרֵי הֵן שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה:

ה הָרוֹחֵשׁ שֶׁפִּזְּרָה אֶת הָעֲמָרִים וְנִתְעָרֵב קָצִיר שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה עִם הַלֶּקֶט אוֹמְדִין אֶת הַשָּׂדֶה כַּמָּה לֶקֶט הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת וְנוֹתֵן לָעֲנִיִּים מִפְּנֵי שֶׁזֶּה אֹנֶס. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר זֶה אַרְבָּעָה קַבִּין תְּבוּאָה לְכָל בֵּית כּוֹר:

ו לֶקֶט שֶׁנָּפַל לָאָרֶץ וְלֹא לְקָטוּהוּ עֲנִיִּים וּבָא בַּעַל הַשָּׂדֶה וְהִגְדִּישׁ אֶת הַקָּצִיר שֶׁלּוֹ עַל הָאָרֶץ כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה. מְפַנֶּה הַגְּדִישׁ שֶׁלּוֹ כֵּלוֹ לְמָקוֹם אַחֵר וְכָל הַשִּׁבֳּלִים הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ כֻּלָּן לָעֲנִיִּים. מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִי זוֹ הִיא מֵהֶם שֶׁהָיְתָה לֶקֶט וּסְפֵק מַתְּנוֹת עֲנִיִּים לָעֲנִיִּים שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג כב) ״תַּעֲזֹב״ הַנַּח לִפְנֵיהֶם מִשֶּׁלְּךָ:

ז וְלָמָּה אֵין אוֹמְדִין אוֹתָהּ וְלִתֵּן לָעֲנִיִּים מַה שֶּׁרְאוּיָה לַעֲשׂוֹת לֶקֶט. מִפְּנֵי שֶׁעָבַר וְהִגְדִּישׁ עַל הַלֶּקֶט קָנְסוּהוּ. וַאֲפִלּוּ הָיָה שׁוֹגֵג וַאֲפִלּוּ הָיָה הַלֶּקֶט שְׁעוּרִים וְהִגְדִּישׁ עָלָיו חִטִּין. וַאֲפִלּוּ קָרָא לָעֲנִיִּים וְלֹא בָּאוּ אֲפִלּוּ הִגְדִּישׁוּהוּ אֲחֵרִים שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ כָּל הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ הֲרֵי הֵן לָעֲנִיִּים:

ח הַצָּרִיךְ לְרַבֵּץ אֶת שָׂדֵהוּ לְדֶם שֶׁיִּלְקְטוּ הָעֲנִיִּים לֶקֶט שֶׁבָּהּ אִם הֵזִּקוּ מְרַבֶּה עַל הַפְּסַד הַלֶּקֶט מֵתֶר לְרַבֵּץ. וְאִם הֶפְסֵד הַלֶּקֶט מְרַבֶּה עַל הַפְּסַדּוֹ אָסוּר לְרַבֵּץ. וְאִם קִבֵּץ אֶת כָּל הַלֶּקֶט וְהִנִּיחוֹ עַל הַגָּדֵר עַד שֶׁיָּבוֹא הֶעָנִי וְיִטְּלֵנּוּ הֲרֵי זֶה מִדַּת חֲסִידוּת:

ט זְרָעִים הַנִּמְצָאִים בְּחוֹרֵי הַנְּמָלִים. אִם הָיוּ הַחוֹרִים בְּתוֹךְ הַקֹּמָה הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה. שֶׁאֵין לָעֲנִיִּים מַתָּנָה בְּתוֹךְ הַקֹּמָה. וְאִם הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁנִּקְצַר הֲרֵי זֶה שֶׁל עֲנִיִּים שֶׁמָּא מִן הַלֶּקֶט גְּרָרוּהוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא שָׁחוֹר אֵין אוֹמְרִים חֲרֵי זֶה מִשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה שֶׁסְּפֵק הַלֶּקֶט לֶקֶט:

י שִׁבֹּלֶת שֶׁל לֶקֶט שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּגֹדֶשׁ הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ שְׁתֵּי שִׁבּוֹלוֹת וְאוֹמֵר עַל אַחַת מֵהֶן אִם הַלֶּקֶט הִיא זוֹ הֲרֵי הִיא לָעֲנִיִּים וְאִם אֵינָהּ לֶקֶט הֲרֵי הַמַּעֲשְׂרוֹת (שֶׁהִיא) שְׁחֻיֶּבֶת בָּהֶן שִׁבֹּלֶת זוֹ קְבוּעִים בְּשִׁבֹּלֶת שְׁנִיָּה. וְחוֹזֵר וּמַתְנֶה כֵּן עַל שִׁבֹּלֶת שְׁנִיָּה וְנוֹתֵן אַחַת מֵהֶן לָעָנִי וְהָאַחֶרֶת תִּהְיֶה מְעֻשֶּׂרֶת:

יא לֹא יִשְׁכֹּר אָדָם אֶת הַפּוֹעֵל עַל מְנָת שֶׁיְּלַקֵּט בְּנוֹ אַחֲרָיו. אֲבָל הָאֲרִיסִין וְהַחֲכִירִין וְהַמּוֹכֵר קֶמָתוֹ לַחֲבֵרוֹ לְקָצֹר יְלַקֵּט בְּנוֹ אַחֲרָיו. וְיֵשׁ לַפּוֹעֵל לְהָבִיא אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו לְלַקֵּט אַחֲרָיו. וַאֲפִלּוּ שְׂכָרוֹ לִטֹּל חֲצִי הַקָּצִיר אוֹ שְׁלִישׁוֹ אוֹ רְבִיעוֹ בִּשְׂכָרוֹ:

יב מִי שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ אֶת הָעֲנִיִּים לְלַקֵּט אוֹ שֶׁהוּא מַנִּיחַ אֶחָד וּמוֹנֵעַ אֶחָד אוֹ שֶׁמְּסַיֵּעַ אֶת אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ הֲרֵי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים:

יג וְאָסוּר לָאָדָם לְהַרְבִּיץ אֲרִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הָעֲנִיִּים וְיִבְרְחוּ. הָיוּ שָׁם עֲנִיִּים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִטֹּל לֶקֶט אִם יָכוֹל בַּעַל הַבַּיִת לִמְחוֹת בְּיָדָן מְמַחֶה וְאִם לָאו מְנִיחָן מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם:

יד הַמַּפְקִיר אֶת הַלֶּקֶט עִם נְפִילַת רֻבּוֹ אֵינוֹ הֶפְקֵר מֵאַחַר שֶׁנָּשַׁר רֻבּוֹ אֵין לוֹ בּוֹ רְשׁוּת:

טו אֵי זֶהוּ פֶּרֶט זֶה גַּרְגֵּר אֶחָד אוֹ שְׁנֵי גַּרְגְּרִים הַנִּפְרָטִים מִן הָאֶשְׁכּוֹל בִּשְׁעַת הַבְּצִירָה. נָפְלוּ שְׁלֹשָׁה גַּרְגְּרִים בְּבַת אַחַת אֵינוֹ פֶּרֶט:

טז הָיָה בּוֹצֵר וְכָרַת אֶת הָאֶשְׁכּוֹל וְהֵסְבַּךְ בְּעָלָיו וְנָפַל לָאָרֶץ וְנִפְרַט אֵינוֹ פֶּרֶט. הָיָה בּוֹצֵר וּמַשְׁלִיךְ לָאָרֶץ כְּשֶׁמְּפַנֶּה הָאֶשְׁכּוֹלוֹת אֲפִלּוּ חֲצִי אֶשְׁכּוֹל הִנִּמְצָא שָׁם הֲרֵי הוּא פֶּרֶט (וְכֵן אֶשְׁכּוֹל שֶׁלֵּם שֶׁנִּפְרַט שָׁם הֲרֵי הוּא פֶּרֶט). וְהַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּלְכָּלָה תַּחַת הַגֶּפֶן בְּשָׁעָה שֶׁהוּא בוֹצֵר הֲרֵי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים:

יז אֵי זוֹ הִיא עוֹלֶלֶת זֶה אֶשְׁכּוֹל הַקָּטָן שֶׁאֵינוֹ מְעֻבֶּה כְּאֶשְׁכּוֹל שֶׁאֵין לוֹ כָּתֵף. וְאֵין עֲנָבָיו נוֹטְפוֹת זוֹ עַל זוֹ אֶלָּא מְפֻזָּרוֹת. יֵשׁ לָהּ כָּתֵף וְאֵין לָהּ נָטֶף אוֹ יֵשׁ לָהּ נָטֶף וְאֵין לָהּ כָּתֵף הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַכֶּרֶם. וְאִם סָפֵק לָעֲנִיִּים:

יח אִי זוֹ הִיא פְּתִיחָתָן פְּסִיגִין הַמְחֻבָּרוֹת בְּשִׁדְרָה זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ. נֶטַע עֲנָבִים הַמְחֻבָּרוֹת בְּשִׁדְרָה וְיוֹרְדוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ כָּל הָעֲנָבִים שֶׁבָּעוֹלְלוֹת נוֹגְעִין בְּפַס יָדוֹ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עוֹלָל מִפְּנֵי שֶׁהוּא לְשֶׁאָר הָאֶשְׁכּוֹלוֹת כְּעוֹלָל לְאִישׁ:

יט וְאֵין בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב לִבְצֹר הָעוֹלְלוֹת וְלִתְּנָן לָעֲנִיִּים. אֶלָּא הֵן בּוֹצְרִין אוֹתָן לְעַצְמָן וְגַרְגֵּר יְחִידִי הֲרֵי הִיא עוֹלֶלֶת:

כ זְמוֹרָה שֶׁהָיָה בָּהּ אֶשְׁכּוֹל וּבָאַרְכֻּבָּה שֶׁל זְמוֹרָה עוֹלֶלֶת אִם נִקְרְצָה עִם הָאֶשְׁכּוֹל הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַכֶּרֶם וְאִם לָאו הֲרֵי הִיא לָעֲנִיִּים:

כא כֶּרֶם שֶׁכִּלּוּ עוֹלְלוֹת הֲרֵי הוּא לָעֲנִיִּים שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט י) "וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל" אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ עוֹלְלוֹת. וְאֵין הַפֶּרֶט וְהָעוֹלְלוֹת נוֹהֲגִין אֶלָּא בְּכֶרֶם בְּלִבַד:

כב אֵין הָעֲנִיִּים זוֹכִין לְקַח פֶּרֶט וְעוֹלְלוֹת עַד שֶׁיַּתְחִיל בַּעַל הַכֶּרֶם לִבְצֹר כַּרְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד כא) "וְכִי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל". וְכַמָּה יִבְצֹר וְיִהְיוּ זוֹכִין בָּהֶן שְׁלֹשָׁה אֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין רְבִיעַ:

כג הַמַּקְדִּישׁ כַּרְמוֹ עַד שֶׁלֹּא נוֹדְעוּ הָעוֹלְלוֹת אֵין הָעוֹלְלוֹת לָעֲנִיִּים. וְאִם מִשֶּׁנּוֹדְעוּ הָעוֹלְלוֹת הָעוֹלְלוֹת לָעֲנִיִּים וְיִתְּנוּ שְׂכַר גִּדּוּלָם לַהֶקְדֵּשׁ:

כד הַזּוֹמֵר אֶת הַגֶּפֶן אַחַר שֶׁנּוֹדְעוּ הָעוֹלְלוֹת הֲרֵי זֶה זוֹמֵר כְּדַרְכּוֹ וּכְשֵׁם שֶׁכּוֹרֶת הָאֶשְׁכּוֹלוֹת כָּךְ כּוֹרֶת הָעוֹלְלוֹת:

כה נָכְרִי שֶׁמָּכַר כַּרְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לִבְצֹר חַיָּב בְּעוֹלְלוֹת. יִשְׂרָאֵל וְנָכְרִי שֶׁהָיוּ שֻׁתָּפִים בְּכֶרֶם חֶלְקוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל חַיָּב וְשֶׁל נָכְרִי פָּטוּר:

כו בֶּן לֵוִי שֶׁנָּתְנוּ לוֹ מַעֲשֵׂר טֶבֶל וּמָצָא בּוֹ עוֹלְלוֹת נוֹתְנָן לְעָנִי. וְאִם נִקְרְצָת עִם הָאֶשְׁכּוֹל יֵשׁ לוֹ לַעֲשׂוֹת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מָקוֹם אַחֵר:

כז מִי שֶׁהָיוּ לוֹ חָמֵשׁ גְּפָנִים וּבְצָרָם לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. אִם לְאֶכֶל עֲנָבִים פָּטוּר מִן הַפֶּרֶט וּמִן הַשִּׁכְחָה וּמִן הָרְבָעִי וְחַיָּב בְּעוֹלְלוֹת. וְאִם בְּצָרָן לַעֲשׂוֹת יַיִן חַיָּב בַּכֹּל אֶלָּא אִם כֵּן שִׁיֵּר מִקְצָתָן:

פרק ה

א הָעֹמֶר שֶׁשְּׁכָחוּהוּ פּוֹעֲלִים וְלֹא שְׁכָחוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה. שְׁכָחוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה וְלֹא שְׁכָחוּהוּ פּוֹעֲלִים. שְׁכָחוּהוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ וְהָיוּ שָׁם אֲחֵרִים עוֹבְרִין וְרוֹאִין אוֹתָן בְּעֵת שֶׁשְּׁכָחוּהוּ. אֵינָהּ שִׁכְחָה עַד שֶׁיִּשְׁכְּחוּהוּ כָּל אָדָם. וַאֲפִלּוּ עֹמֶר הַטָּמוּן אִם נִשְׁכַּח הֲרֵי זֶה שִׁכְחָה:

ב הָיָה בַּעַל הַשָּׂדֶה בָּעִיר וְאָמַר יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהַפּוֹעֲלִים שָׁכְחוּ עֹמֶר שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וּשְׁכָחוּהוּ הֲרֵי זֶה שִׁכְחָה. וְאִם הָיָה בַּשָּׂדֶה וְאָמַר כֵּן וּשְׁכָחוּהוּ אֵינָהּ שִׁכְחָה שֶׁהַשִּׁכּוּחַ מֵעִקָּרוֹ בַּשָּׂדֶה הוּא הַשִּׁכְחָה. אֲבָל בָּעִיר אֲפִלּוּ זָכוּר וּלְבַסּוֹף שָׁכוּחַ הֲרֵי זוֹ שִׁכְחָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד יט) "וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה" וְלֹא בָּעִיר:

ג עָמְדוּ הָעֲנִיִּים בְּפָנָיו אוֹ חִפּוּהוּ בְּקַשׁ וְהוּא זוֹכֵר אֶת הַקַּשׁ אוֹ שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ לָעִיר וְהִנִּיחוֹ בַּשָּׂדֶה וּשְׁכָחוֹ אֵינוֹ שִׁכְחָה. אֲבָל אִם נָטְלוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחוֹ סָמוּךְ לַגָּפָה אוֹ לַבֶּקַר אוֹ לַכֵּלִים וּשְׁכָחוֹ הֲרֵי זֶה שִׁכְחָה:

ד נָטַל עֹמֶר לְהוֹלִיכוֹ לָעִיר וְהִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי חֲבֵרוֹ וְשָׁכַח אֶת שְׁנֵיהֶן. אִם זָכַר הָעֶלְיוֹן קֹדֶם שֶׁיִּפָּגַע בּוֹ אֵין הַתַּחְתּוֹן שִׁכְחָה וְאִם לָאו הַתַּחְתּוֹן שִׁכְחָה:

ה עָפוּ עֲמָרָיו בְּרוּחַ חֲזָקָה לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְשָׁכַח שָׁם עֹמֶר אֵינוֹ שִׁכְחָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד יט) "קְצִירְךָ בְּשָׂדֶךָ". אֲבָל אִם פִּזֵּר הָעֲמָרִים בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ וְשָׁכַח הֲרֵי זוֹ שִׁכְחָה:

ו הַנּוֹטֵל עֹמֶר רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי וְשָׁכַח הָרְבִיעִי. אִם הָיָה שָׁם שִׁשִּׁי אֵין הָרְבִיעִי שִׁכְחָה עַד שֶׁיִּטֹּל הַחֲמִישִׁי. וְאִם הָיוּ חֲמִשָּׁה בִּלְבַד מִשֶּׁיִּשְׁהֶא כְּדֵי לִטֹּל הַחֲמִישִׁי הֲרֵי הָרְבִיעִי שִׁכְחָה:

ז שְׁנֵי עֳמָרִים מְעֹרָבִין וְשָׁכַח אֶחָד מֵהֶן אֵינָהּ שִׁכְחָה עַד שֶׁיִּטֹּל אֶת כָּל סְבִיבוֹתָיו:

ח הַלּוּף וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים וְכַיּוֹצֵא בָּהּ אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמוּנִין בָּאָרֶץ יֵשׁ לָהֶן שִׁכְחָה. הַקּוֹצֵר בַּלַּיְלָה וְשָׁכַח קָמָה אוֹ שֶׁעִמֵּר בַּלַּיְלָה וְשָׁכַח עֹמֶר וְכֵן הַסּוּמָא שֶׁשָּׁכַח יֵשׁ לָהֶן שִׁכְחָה. וְאִם הָיָה הַסּוּמָא אוֹ הַקּוֹצֵר בַּלַּיְלָה מִתְכַּוֵּן לִטֹּל אֶת הַגֵּס אֵין לוֹ שִׁכְחָה. וְכָל הָאוֹמֵר הֲרֵינִי קוֹצֵר עַל מְנָת מַה שֶּׁאֲנִי שׁוֹכֵחַ אֲנִי אֶטֹּל יֵשׁ לוֹ שִׁכְחָה שֶׁכָּל הַמַּתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל:

ט תְּבוּאָה שֶׁקָּצְרָהּ עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה לְהַאֲכִילָהּ לִבְהֵמָה. וְכֵן אִם קְצָרָהּ אֲגֻדּוֹת קְטַנּוֹת וְלֹא עֲשָׂאָהּ עֳמָרִים. וְכֵן הַשּׁוּמִים וְהַבְּצָלִים שֶׁתְּלָשָׁן אֲגֻדּוֹת קְטַנּוֹת לְהַמְכֵּר לַשּׁוּק וְלֹא עֲשָׂאָן עֳמָרִים לְהַעֲמִיד מֵהֶן גֹּרֶן אֵין לָהֶם שִׁכְחָה:

י הַקּוֹצֵר שֶׁהִתְחִיל לִקְצֹר מֵרֹאשׁ הַשּׁוּרָה וְשָׁכַח לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו. שֶׁל אַחֲרָיו שִׁכְחָה וְשֶׁלְּפָנָיו אֵינוֹ שִׁכְחָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד יט) "לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ" אֵינוֹ שִׁכְחָה עַד שֶׁיַּעֲבֹר מִמֶּנּוּ וַיַּנִּיחֶנּוּ לְאַחֲרָיו. זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁהוּא בְּבַל תָּשׁוּב שִׁכְחָה וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּבַל תָּשׁוּב אֵינוֹ שִׁכְחָה:

יא שְׁנַיִם שֶׁהִתְחִילוּ לִקְצֹר מֵאֶמְצַע הַשּׁוּרָה זֶה פָּנָיו לְצָפוֹן וְזֶה פָּנָיו לָדָרוֹם וְשָׁכְחוּ לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶן. שֶׁלִּפְנֵיהֶם שִׁכְחָה. מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן זֶה שֶׁלְּפָנָיו הוּא לַאֲחוֹרָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ. וְהָעֹמֶר שֶׁשָּׁכְחוּהוּ לַאֲחוֹרֵיהֶן בְּמָקוֹם שֶׁהִתְחִילוּ מִמֶּנּוּ אֵינוֹ שִׁכְחָה. מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְעֹרָב עִם הַשּׁוּרוֹת שֶׁמִּן הַמִּזְרָח לְמַעֲרָב וְהֵן מוֹכִיחִין עָלָיו שֶׁאֵינוֹ שָׁכוּחַ. וְכֵן הַשּׁוּרוֹת שֶׁל עֲמָרִים שֶׁפִּינּוּ אוֹתָן לִגֹּרֶן וְהִתְחִילוּ שְׁנַיִם מֵאֶמְצַע שׁוּרָה וְשָׁכְחוּ עֹמֶר בָּאֶמְצַע בֵּין אֲחוֹרֵיהֶן אֵינוֹ שִׁכְחָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּאֶמְצַע הַשּׁוּרָה שֶׁמִּן מַעֲרָב לַמִּזְרָח שֶׁעֲדַיִן לֹא הִתְחִילוּ בָּהּ וְהִיא מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁאֵינוֹ שָׁכוּחַ:

יב הַקּוֹצֵר וְאֹגֵם אֲלֻמּוֹת אֲלֻמּוֹת. וּפְנָה הָאֲלֻמּוֹת וְהֵן הַנִּקְרָאִין עֲמָרִים מִמָּקוֹם זֶה לְמָקוֹם אַחֵר. וּמִמָּקוֹם הַשֵּׁנִי לַמָּקוֹם הַשְּׁלִישִׁי. וּמִמָּקוֹם הַשְּׁלִישִׁי לַגֹּרֶן וְשָׁכַח הָעֹמֶר בְּשָׁעָה שֶׁפִּנָּה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. אִם פִּנָּה הָעֲמָרִים לְמָקוֹם שֶׁהוּא גְּמַר מְלָאכָה וּשְׁכָחָהּ יֵשׁ לוֹ שִׁכְחָה וּכְשֶׁיִּפָּנֶה מִמָּקוֹם שֶׁהוּא גְּמַר מְלָאכָה לַגֹּרֶן אֵין לוֹ שִׁכְחָה. וְאִם פִּנָּה הָעֲמָרִים לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ גְּמַר מְלָאכָה וְשָׁכַח אֵינוֹ שִׁכְחָה וּכְשֶׁיִּפָּנֶה מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ גְּמַר מְלָאכָה לַגֹּרֶן יֵשׁ לוֹ שִׁכְחָה:

יג אֵי זֶהוּ מָקוֹם שֶׁהוּא גְּמַר מְלָאכָה. זֶה מָקוֹם שֶׁדַּעְתּוֹ לְקַבֵּץ כָּל הָעֲמָרִין שָׁם וְלָדוּשׁ אוֹתָן שָׁם אוֹ לְהוֹלִיכָן שָׁם לְמָקוֹם גָּדִישׁ שֶׁהוּא הַגֹּרֶן. וּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ גְּמַר מְלָאכָה הוּא הַמָּקוֹם שֶׁמְּקַבְּצִין בּוֹ הָעֲמָרִים כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מֵהֶן אֲלֻמּוֹת גְּדוֹלוֹת כְּדֵי לְהוֹלִיכָן לְמָקוֹם אַחֵר:

יד שְׁתֵּי כְּרִיכוֹת הַמַּבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ שִׁכְחָה. וְשָׁלֹשׁ אֵינָן שִׁכְחָה. שְׁנֵי עֲמָרִים הַמַּבְדָּלִין זֶה מִזֶּה שִׁכְחָה. וּשְׁלֹשָׁה אֵינָן שִׁכְחָה:

טו שְׁנֵי צִבּוּרֵי זֵיתִים וְחָרוּבִין הַמַּבְדָּלִין זֶה מִזֶּה שִׁכְחָה. וּשְׁלֹשָׁה אֵינָם שִׁכְחָה. שְׁנֵי הוֹצָנֵי פִּשְׁתָּן שִׁכְחָה וּשְׁלֹשָׁה אֵינָם שִׁכְחָה:

טז שְׁתֵּי גְּפָנִים וְכֵן בִּשְׂאָר הָאִילָנוֹת שְׁנַיִם הַמַּבְדָּלִין זֶה מִזֶּה שִׁכְחָה. וּשְׁלֹשָׁה אֵינָן שִׁכְחָה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט י) (ויקרא כג כב) "לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם" אֲפִלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם אֶחָד לֶעָנִי וְאֶחָד לַגֵּר:

יז הָיוּ כָּל הָעֲמָרִים שֶׁל קַב קַב וְאֶחָד שֶׁל אַרְבָּעָה קַבִּין וּשְׁכָחוֹ הֲרֵי זֶה שִׁכְחָה. יֶתֶר עַל הָאַרְבָּעָה אֵינוֹ שִׁכְחָה. וְכֵן אִם הָיוּ שֶׁל שְׁנֵי שְׁנֵי קַבִּין וְאֶחָד יֶתֶר עַל שְׁמוֹנָה קַבִּין אֵינוֹ שִׁכְחָה:

יח הָעֹמֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סָאתַיִם וּשְׁכָחוֹ אֵינוֹ שִׁכְחָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד יט) "וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה" וְלֹא גָּדִישׁ אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן סָאתַיִם סָאתַיִם. שָׁכַח שְׁנֵי עֳמָרִים אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ מִשְּׁנֵיהֶן סָאתַיִם חֲרֵי אִלּוּ שִׁכְחָה. וְכֵן יֵרָאֶה לִי שֶׁהֵן שִׁכְחָה אֲפִלּוּ הָיָה בִּשְׁנֵיהֶן יוֹתֵר מִסָּאתַיִם:

יט קָמָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סָאתַיִם וּשְׁכָחָהּ אֵינָהּ שִׁכְחָה. אֵין בָּהּ סָאתַיִם רוֹאִין אֶת הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת כְּאִלּוּ הֵן בְּרִיאוֹת וַאֲרֻכּוֹת וְאֶת הַשְּׁדוּפוֹת כְּאִלּוּ הֵן מְלֵאוֹת. וְאִם הָיְתָה רְאוּיָה (לִהְיוֹת) הַקָּמָה אַחַר אֶמְדָּן זֶה לַעֲשׂוֹת סָאתַיִם וּשְׁכָחָהּ אֵינָהּ שִׁכְחָה:

כ שָׁכַח סָאָה תְּבוּאָה עֲקוּרָה וּסְאָה שֶׁאֵינָהּ עֲקוּרָה אֵינָן מִצְטָרְפִים. וּשְׁנֵיהֶם שִׁכְחָה. וְכֵן בְּשׁוּם וּבִבְצָלִים וּבִפְרוֹת הָאִילָן אִם שָׁכַח מִקְצָתָן בַּקַּרְקַע וּמִקְצָתָן תָּלוּשׁ וּבִשְׁנֵיהֶם סָאתַיִם אֵינָן מִצְטָרְפִין אֶלָּא שְׁנֵיהֶם שִׁכְחָה

כא הַשּׁוֹכֵחַ עֹמֶר בְּצַד הַקָּמָה שֶׁאֵינָהּ שְׁכוּחָה אֵינָהּ שִׁכְחָה. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד יט) "כִּי תִקְצֹר וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר". עֹמֶר שֶׁסְּבִיבוֹתָיו קָצִיר שִׁכְחָה אֲבָל עֹמֶר שֶׁסְּבִיבוֹתָיו קָמָה אֵינָהּ שִׁכְחָה. וְכֵן אִם שָׁכַח קָמָה בְּצַד קָמָה שֶׁאֵינָהּ שְׁכוּחָה אֲפִלּוּ קָלַח אֶחָד חֲרֵי זוֹ מַצֶּלֶת אֶת הַשְּׁכוּחָה וְיִהְיֶה מֵתֶר לְקַחְתָּהּ. אֲבָל אִם שָׁכַח עֹמֶר אוֹ קָמָה בְּצַד עֹמֶר שֶׁאֵינוֹ שָׁכוּחַ אֲפִלּוּ הָיָה בּוֹ סָאתַיִם אֵינוֹ מַצִּיל אוֹתָהּ וַחֲרֵי הַשָּׁכוּחַ לָעֲנִיִּים. אֵין קֶמַח חֲבֵרוֹ מַצֶּלֶת עַל עֹמֶר שֶׁלּוֹ וְאֵין קֶמַח שְׁעוֹרִים מַצֶּלֶת עַל עֹמֶר חִטִּים עַד שֶׁתִּהְיֶה הַקָּמָה מִמִּין הָעֹמֶר:

כב הַשּׁוֹכֵחַ אִילָן בֵּין הָאִילָנוֹת אֲפִלּוּ הָיָה בּוֹ כַּמָּה סְאִין פֵּרוֹת אוֹ שֶׁשָּׁכַח שְׁנֵי אִילָנוֹת חֲרֵי הֵן שִׁכְחָה. שְׁלֹשָׁה אֵינָן שִׁכְחָה:

כג בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּאִילָן שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ וּמְפֻרְסָם בַּמָּקוֹם כְּגוֹן שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּצַד הַגַּת אוֹ בְּצַד הַפִּרְצָה. אוֹ בְּמַעֲשֵׂיו כְּגוֹן שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה זֵיתִים הַרְבֵּה. אוֹ בִּשְׁמוֹ כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ שֵׁם יָדוּעַ כְּגוֹן זַיִת הַנְּטוּפָה בֵּין הַזֵּיתִים שֶׁהוּא נוֹטֵף שֶׁמֶן הַרְבֵּה אוֹ הַשַּׁפְכָנִי אוֹ הַבִּישָׁנִי. אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ אֵינוֹ שִׁכְחָה. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד יט) "וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה" עֹמֶר שֶׁאַתָּה שׁוֹכְחוֹ לְעוֹלָם וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ בּוֹ אֶלָּא אִם תָּשׁוּב וְתִרְאֶהוּ. יָצָא זֶה שֶׁאַתָּה זוֹכְרוֹ לְאַחַר זְמַן וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תִּפְגַּע בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָדוּעַ וּמְפֻרְסָם:

כד הָיָה מְסַיֵּם בְּדַעְתּוֹ חֲרֵי זֶה כְּמְפֻרְסָם וְיָדוּעַ. הָיָה עוֹמֵד בְּצַד הַדֶּקֶל הַדֶּקֶל מְסִימוֹ. הָיוּ שְׁנֵיהֶן זַיִת נְטוּפָה זֶה מְסַיֵּם אֶת זֶה. הָיְתָה כָּל שֶׁדַּהוּ זַיִת נְטוּפָה וְשָׁכַח אַחַת מֵהֶן אוֹ שְׁתַּיִם יֵשׁ לוֹ שִׁכְחָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁלֹּא הִתְחִיל בְּאִילָן זֶה הַמְפֻרְסָם. אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוֹ וְשָׁכַח מִקְצָתוֹ חֲרֵי זֶה שִׁכְחָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְפֻרְסָם. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַנִּשְׁאָר בּוֹ פָּחוֹת מִסָּאתַיִם. אֲבָל סָאתַיִם אֵינָהּ שִׁכְחָה אֶלָּא אִם כֵּן שָׁכַח כָּל הָאִילָן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

כה זַיִת הָעוֹמֵד בְּאֶמְצַע הַשּׁוּרוֹת לְבַדּוֹ וְשָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל זֵיתִים מַקִּיפִין אוֹתוֹ מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתָיו אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּכָל שׁוּרָה מֵהֶן אֶלָּא שְׁנֵי זֵיתִים שָׁכַח אֶת הָאֶמְצָעִי אֵינוֹ שִׁכְחָה. שֶׁהֲרֵי הַשּׁוּרוֹת הִסְתִּירוּהוּ. וְלָמָּה אָמְרוּ זַיִת בִּלְבַד מִפְּנֵי שֶׁהָיָה חָשׁוּב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן:

כו אֵיזֶהוּ שִׁכְחָה בְּעָרִיס. כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִטְלָהּ. וּבְכֶרֶם מִשֶּׁיַּעֲבֹר מִן הַגֶּפֶן (אוֹ) וּמִן הַגְּפָנִים וְיִשְׁכַּח אוֹתָהּ. בְּדָלִית וּבְדֶלֶק מִשֶּׁיֵּרֵד הַיְמֻנּוּ. וּשְׁאָר כָּל הָאֵילָנוֹת מִשֶּׁיִּפְנֶה וְיֵלֵךְ לוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁלֹּא הִתְחִיל בּוֹ. אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוֹ וּשְׁכָחוֹ אֵינָהּ שִׁכְחָה עַד שֶׁיִּבְצֹר אֶת כָּל סְבִיבָיו:

כז הַמַּפְקִיר אֶת כַּרְמוֹ וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְזָכָה בּוֹ לְעַצְמוֹ וּבְצָרוֹ חַיָּב בְּפֶרֶט וּבְעוֹלֵלוֹת וּבְשִׁכְחָה וּבְפֵאָה שֶׁהֲרֵי שָׁדַךְ וְכַרְמְךָ אֲנִי קוֹרֵא בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיָה שֶׁלּוֹ וַהֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ. אֲבָל אִם זָכָה מִן הַהֶפְקֵר בְּשֶׁדֶה שֶׁל אֲחֵרִים הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכֹּל. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ פָּטוּר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר:

פרק ו

א מַתָּנָה אַחֶרֶת שִׁשִּׁית יֵשׁ לָעֲנִיִּים בְּזֶרַע הָאָרֶץ וְהוּא הַמַּעֲשֵׂר שֶׁנּוֹתְנִין לָעֲנִיִּים וְהוּא הַנִּקְרָא מַעֲשַׂר עָנִי:

ב וְזֶהוּ סֵדֶר תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת. אַחַר שֶׁקּוֹצֵר זֶרַע הָאָרֶץ אוֹ אוֹסֵף פְּרִי הָעֵץ וְתִגְמֹר מְלַאכְתּוֹ מַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ אֶחָד מִן הַחֲמִשִּׁים. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה (דברים יח ד) "רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ". וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ מִן הַשְּׁאָר אֶחָד מֵעֲשָׂרָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. וְנוֹתְנוֹ לַלֵּוִי. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה (במדבר יח כד) "כִּי אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ' וְנֶאֱמַר (במדבר יח כא) "וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל":

ג וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ מִן הַשְּׁאָר אֶחָד מֵעֲשָׂרָה וְהוּא הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְהוּא לְבָעָלָיו וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם. וְעָלָיו נֶאֱמַר (ויקרא כז לא) "וְאִם גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ". וְעָלָיו נֶאֱמַר (דברים יד כב) "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר" (דברים יד כג) "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר":

ד עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה מַפְרִישִׁין בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה מִן הַשְּׁבוּעַ וּבַשְּׁנִיָּה וּבָרְבִיעִית וּבַחֲמִישִׁית. אֲבָל בַּשְּׁלִישִׁית וּבַשִּׁשִּׁית מִן הַשָּׁבוּעַ אַחַר שֶׁמַּפְרִישִׁים מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן מַפְרִישׁ מִן הַשְּׁאָר מַעֲשֵׂר אַחֵר וְנוֹתְנוֹ לָעֲנִיִּים וְהוּא הַנִּקְרָא מַעֲשַׂר עָנִי. וְאֵין בִּשְׁתֵּי שָׁנִים אֵלּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶלָּא מַעֲשַׂר עָנִי. וְעָלָיו נֶאֱמַר (דברים יד כח) "מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַהִיא וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ" (דברים יד כט) "וּבָא הַלֵּוִי". וְעָלָיו נֶאֱמַר (דברים כו יב) "כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר":

ה שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה כֻּלָּהּ הֶפְקֵר וְאֵין בָּהּ לֹא תְּרוּמָה וְלֹא מַעֲשְׂרוֹת כְּלָל לֹא רִאשׁוֹן וְלֹא שֵׁנִי וְלֹא מַעֲשַׂר עָנִי. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ שֶׁאֵין בָּהּ שְׁמִטַּת קַרְקַע מַפְרִישִׁין בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְעַמּוֹן וּבְמוֹאָב מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשַׂר עָנִי. מִפְּנֵי שֶׁהָאָרְצוֹת אֵלּוּ קְרוֹבוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ עֲנֵיֵי יִשְׂרָאֵל נִסְמָכִין עָלֶיהָ בַּשְּׁבִיעִית. וַהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁיִּהְיוּ מַפְרִישִׁים בְּאֶרֶץ עַמּוֹן וּמוֹאָב מַעֲשַׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית. אֲבָל בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר מַפְרִישִׁין בַּשְּׁבִיעִית מַעֲשֵׂר שֵׁנִי כְּסֵדֶר רֹב הַשָּׁנִים:

ו מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלָּקַח הַלֵּוִי מַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה וְנוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן וְהוּא הַנִּקְרָא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר. וְעָלָיו נֶאֱמַר (במדבר יח כו) "וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר":

ז בַּעַל הַשָּׂדֶה שֶׁעָבְרוּ עָלָיו עֲנִיִּים וְהָיָה לוֹ שָׁם מַעֲשַׂר עָנִי. נוֹתֵן לְכָל עָנִי שֶׁיַּעֲבֹר עָלָיו מִן הַמַּעֲשֵׂר כְּדֵי שָׂבְעוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו יב) "וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ":

ח כְּדֵי שָׂבְעוֹ כַּמָּה. אִם מִן הַחִטִּים נוֹתֵן לֹא יִפְחֹת מֵחֲצִי קַב. וְאִם מִן הַשְּׂעוֹרִים לֹא יִפְחֹת מִקַּב. וְאִם מִן הַכֻּסֶּמִין לֹא יִפְחֹת מִקַּב. וּמִן הַגְּרוֹגָרוֹת לֹא יִפְחֹת מִקַּב. וְאִם מִן הַדְּבֵלָה לֹא יִפְחֹת מִמִּשְׁקַל חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סֶלַע. וְאִם מִן הַיַּיִן לֹא יִפְחֹת מֵחֲצִי לֹג. וְאִם מִן הַשֶּׁמֶן לֹא יִפְחֹת מֵרְבִיעִית. וְאִם מִן הָאֹרֶז רֹבַע הַקַּב. נָתַן לוֹ יָרָק נוֹתֵן לוֹ מִשְׁקַל לִיטְרָא וְהוּא מִשְׁקַל חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים דִּינָר. מִן הֶחָרוּבִין שְׁלֹשָׁה קַבִּין. מִן הָאֲגוֹזִים עֶשְׂרָה. מִן הָאֲפַרְסְקִין חֲמִשָּׁה. מִן הָרִמּוֹנִים שְׁנַיִם. אֶתְרוֹג אֶחָד. וְאִם נָתַן לוֹ מִשְּׁאָר הַפֵּרוֹת לֹא יִפְחֹת מִכְּדֵי שֶׁיְּמַכְּרֵם וְיִקַּח בִּדְמֵיהֶן מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת:

ט הָיָה לוֹ דָּבָר מֵעָט וְהָעֲנִיִּים מְרֻבִּין וְאֵין בּוֹ כְּדֵי לִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כַּשָּׁעוּר נוֹתֵן לִפְנֵיהֶם וְהֵן מְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶם:

י וּמַעֲשַׂר עָנִי הַמִּתְחַלֵּק בַּגֹּרֶן אֵין בּוֹ טוֹבַת הֲנָאָה לַבְּעָלִים אֶלָּא הָעֲנִיִּים בָּאִים וְנוֹטְלִין עַל כָּרְחוֹ וַאֲפִלּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ. אֲבָל הַמִּתְחַלֵּק בַּבַּיִת יֵשׁ לוֹ טוֹבַת הֲנָאָה לַבְּעָלִים וְנוֹתְנוֹ לְכָל עָנִי שֶׁיִּרְצֶה:

יא הָיָה לוֹ מַעֲשֵׂר בַּגֹּרֶן וְרָצָה לִתְּנוֹ לְעָנִי קְרוֹבוֹ אוֹ מְיֻדָּעוֹ. יֵשׁ לְהַפְרִישׁ מֻחֲצָה לִתְּנוֹ לוֹ. וְהַחֲצִי מְחַלְּקוֹ לְכָל עָנִי שֶׁיַּעֲבֹר כַּשָּׁעוּר שֶׁאָמַרְנוּ:

יב בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן לְעָנִי אֶלָּא כְּדֵי שָׂבְעוֹ בַּשָּׁדֶה. אֲבָל אִם הָיָה הַמַּעֲשֵׂר בַּבַּיִת מְחַלְּקוֹ לְכָל הָעֲנִיִּים אֲפִלּוּ כְּזַיִת כְּזַיִת. שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה לִתֵּן כְּדֵי שָׂבְעוֹ אֶלָּא בַּשָּׁדֶה. שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מוֹצֵא שָׁם לִקַּח שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כו יב) "וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ":

יג בָּאוּ אִישׁ וְאִשָּׁה לַבַּיִת. נוֹתְנִין לְאִשָּׁה תְּחִלָּה וּפוֹטְרִין אוֹתָהּ וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין לְאִישׁ. אָב וּבְנוֹ. אִישׁ וּקְרוֹבוֹ. שְׁנֵי אַחִין. שְׁנֵי שֻׁתָּפִין. שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן עָנִי. נוֹתֵן לוֹ הָאַחֵר מַעֲשַׂר עָנִי שֶׁלּוֹ:

יד שְׁתֵּי עֲנִיִּים שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה בַּאֲרִיסוּת. זֶה מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר עָנִי מֵחֶלְקוֹ וְנוֹתְנוֹ לַחֲבֵרוֹ. וְכֵן חֲבֵרוֹ מַפְרִישׁ מֵחֶלְקוֹ וְנוֹתֵן לוֹ:

טו הַמְקַבֵּל שָׂדֶה לִקְצֹר אָסוּר בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשַׂר עָנִי. אֵימָתַי בִּזְמַן שֶׁקִּבְּלָהּ מִמֶּנּוּ לִקַּח חֵלֶק בְּכָל הַשָּׂדֶה כְּגוֹן שֶׁנָּתַן לוֹ שְׁלִישָׁהּ אוֹ רְבִיעָהּ בִּשְׂכָרוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה שְׁלִישׁ מַה שֶּׁאַתָּה קוֹצֵר בִּלְבַד הוּא שֶׁלְּךָ אוֹ רְבִיעַ מַה שֶּׁתִּקְצֹר חֲרֵי זֶה אֵין לוֹ כְּלוּם עַד שֶׁיִּקְצֹר. וּבְשָׁעַת הַקָּצִיר הוּא עָנִי. לְפִיכָךְ מֻתָּר בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה. וְאָסוּר בְּמַעֲשַׂר עָנִי שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין מַעֲשַׂר עָנִי אֶלָּא אַחַר שֶׁקָּצַר וַחֲרֵי זָכָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁקָּצַר:

טז הַמּוֹכֵר אֶת שָׂדֵהוּ קָרְקַע וּפֵרוֹת וְהֶעָנִי. חֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשַׂר עָנִי שֶׁלָּהּ. וְהַלּוֹקֵחַ אָסוּר בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נָתַן דָּמִים. וַאֲפִלּוּ לָזֶה הַדָּמִים וּלְקָחָהּ חֲרֵי זֶה אָסוּר בְּמַתָּנוֹת עֲנִיִּים:

יז מַעֲשַׂר עָנִי אֵין פּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ מִלְוָה. וְאֵין מְשַׁלְּמִין מִמֶּנּוּ דְּבָר שֶׁל גְּמִילוּת חֲסָדִים וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מַעֲשַׂר עָנִי. וְאֵין פּוֹדִין בּוֹ שְׁבוּיִים. וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ שׁוּשְׁבִינוּת. וְאֵין נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ דָּבָר לִצְדָקָה. וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לַחֲבֵר עִיר בְּטוֹבַת הֲנָאָה. וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מֵהָאָרֶץ לְחוּץ לָאָרֶץ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד כח) "וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ" וְנֶאֱמַר (דברים כו יב) "וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ":

פרק ז

א מִצְוֹת עֲשֵׂה לִתֵּן צְדָקָה לָעֲנִיִּים כְּפִי מַה שֶּׁרָאוּי לָעָנִי. אִם הָיְתָה יַד הַנּוֹתֵן מַשֶּׂגֶת. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו ח) "פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ" וְנֶאֱמַר (ויקרא כה לה) "וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ" וְנֶאֱמַר (ויקרא כה לו) "וְחַי אָחִיךָ עִמָּךְ":

ב וְכָל הָרוֹאֶה עָנִי מְבַקֵּשׁ וְהֶעֱלִים עֵינָיו מִמֶּנּוּ וְלֹא נָתַן לוֹ צְדָקָה עָבַר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו ז) "לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן":

ג לְפִי מַה שֶּׁחָסֵר הֶעָנִי אַתָּה מְצֻוֶּה לִתֵּן לוֹ. אִם אֵין לוֹ כְּסוּת מְכַסִּים אוֹתוֹ. אִם אֵין לוֹ כְּלֵי בַּיִת קוֹנִין לוֹ. אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה מַשִּׂיאִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיְתָה אִשָּׁה מַשִּׂיאִין אוֹתָהּ לְאִישׁ. אֲפִלּוּ הָיָה דַּרְכּוֹ שֶׁל זֶה הֶעָנִי לִרְכֹּב עַל הַסּוּס וְעָבְד רָץ לְפָנָיו וְהֶעָנִי וְיָרֵד מִנְּכָסָיו קוֹנִין לוֹ סוּס לִרְכֹּב עָלָיו וְעֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו ח) "דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ". וּמְצֻוֶּה אַתָּה לְהַשִּׂלִים חֶסְרוֹנוֹ וְאֵין אַתָּה מְצֻוֶּה לְעַשְּׁרוֹ:

ד יָתוֹם שֶׁבָּא לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה. שׁוֹכְרִין לוֹ בַּיִת וּמַצִּיעִים לוֹ מִטָּה וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ וְאַחַר כָּךְ מַשִּׂיאִין לוֹ אִשָּׁה:

ה בָּא הֶעָנִי וְשָׁאַל דֵּי מַחְסוֹרוֹ וְאֵין יַד הַנּוֹתֵן מַשֶּׂגֶת נוֹתֵן לוֹ כְּפִי הַשָּׂגַת יָדוֹ וְכַמָּה עַד חֲמִישִׁית נְכָסָיו מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר. וְאֶחָד מֵעֲשָׂרָה בְּנִכְסָיו בֵּינוֹנִי. פָּחוֹת מִכָּאן עַיִן רָעָה. וּלְעוֹלָם לֹא יִמְנַע עַצְמוֹ מִשְּׁלִישִׁית הַשֶּׂקֶל בְּשָׁנָה. וְכָל הַנּוֹתֵן פָּחוֹת מִזֶּה לֹא קִיֵּם מִצְוָה. וַאֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה חַיָּב לִתֵּן צְדָקָה לְאַחֵר:

ו עָנִי שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ וְאָמַר רַעֲבֵ אֲנִי הַאֲכִילוּנִי אֵין בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שֶׁמָּא רַמַּאי הוּא אֶלָּא מְפַרְנְסִין אוֹתוֹ מִיָּד. הָיָה עָרוֹם וְאָמַר כַּסּוּנִי בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שֶׁמָּא רַמַּאי הוּא. וְאִם הָיוּ מַכִּירִין אוֹתוֹ מְכַסִּין אוֹתוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ מִיָּד וְאֵין בּוֹדְקִין אַחֲרָיו:

ז מְפַרְנְסִין וּמְכַסִּין עֲנֵיֵי עַכּוּ"ם עִם עֲנֵיֵי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. וְעָנִי הַמְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים אֵין נִזְקָקִין לוֹ לְמַתָּנָה מְרֻבָּה אֲבָל נוֹתְנִין לוֹ מַתָּנָה מֻעֶטֶת. וְאָסוּר לְהַחֲזִיר אֶת הֶעָנִי שֶׁשָּׁאַל רֵיקָם וַאֲפִלּוּ אַתָּה נוֹתֵן לוֹ גְּרוֹגֶרֶת אַחַת שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים עד כא) "אַל יָשֹׁב דַּךְ נִכְלָם":

ח אֵין פּוֹחֲתִין לְעָנִי הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם מִכִּכָּר אֶחָד הַנִּמְכָּר בְּפוּנְדְיוֹן כְּשֶׁהָיוּ הַחִטִּים אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כָּל הַמִּדּוֹת. וְאִם לָן נוֹתְנִין לוֹ מַצָּע לִישֹׁן עָלָיו וְכֶסֶת לִתֵּן תַּחַת מְרַאשׁוֹתָיו. וְשֶׁמֶן וְקִטְנִית. וְאִם שָׁבַת נוֹתְנִין לוֹ מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת וְשֶׁמֶן וְקִטְנִית וְדָג וְיָרָק. וְאִם הָיוּ מַכִּירִין אוֹתוֹ נוֹתְנִין לוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ:

ט עָנִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִקַּח צְדָקָה מְעַרְימִין עָלָיו וְנוֹתְנִין לוֹ לְשֵׁם מַתָּנָה אוֹ לְשֵׁם הַלְוָאָה. וְעָשִׁיר הַמַּרְעִיב אֶת עַצְמוֹ וְעֵינוֹ צָרָה בְּמָמוֹנוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ וְלֹא יִשְׁתֶּה אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ:

י מִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִתֵּן צְדָקָה אוֹ שֶׁיִּתֵּן מְעַט מִמַּה שֶּׁרָאוּי לוֹ. בֵּית דִּין כּוֹפִין אוֹתוֹ וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת עַד שֶׁיִּתֵּן מַה שֶּׁאָמְדוּהוּ לִתֵּן. וְיוֹרְדִין לִנְכָסָיו בְּפָנָיו וְלוֹקְחִין מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ לִתֵּן. וּמְמַשְׁכְּנִין עַל הַצְּדָקָה וַאֲפִלּוּ בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת:

יא אָדָם שׁוֹעֵט שֶׁהוּא נוֹתֵן צְדָקָה יוֹתֵר מִן הָרָאוּי לוֹ. אוֹ שֶׁמְּצַר לְעַצְמוֹ וְנוֹתֵן לַגַּבָּאִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ. אָסוּר לְהָתְבָּעוֹ וְלִגְבוֹת מִמֶּנּוּ צְדָקָה. וְגַבַּאי שֶׁמַּכְלִימוֹ וְשׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ עָתִיד לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ל כ) "וּפָקַדְתִּי עַל כָּל לֹחֲצָיו":

יב אֵין פּוֹסְקִין צְדָקָה עַל יְתוֹמִים וַאֲפִלּוּ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מָמוֹן הַרְבֵּה. וְאִם פָּסַק הַדַּיָּן עֲלֵיהֶם כְּדֵי לְשׁוּם לָהֶן שֵׁם מֻתָּר. גַּבָּאֵי צְדָקָה לוֹקְחִין מִן הַנָּשִׁים וּמִן הָעֲבָדִים וּמִן הַתִּינוֹקוֹת דָּבָר מֻעָט. אֲבָל לֹא דָּבָר מְרֻבֶּה. שֶׁחֶזְקַת הַמְרֻבֶּה גְּנֻבָה אוֹ גֵּזֶל מִשֶּׁל אֲחֵרִים. וְכַמָּה הוּא מֻעָט שֶׁלָּהֶן הַכֹּל לְפִי עִשֶּׁר הַבְּעָלִים וַעֲנִיּוּתָן:

יג עָנִי שֶׁהוּא קְרוֹבוֹ קֹדֶם לְכָל אָדָם. עֲנִיֵּי בֵּיתוֹ קוֹדְמִין לַעֲנִיֵּי עִירוֹ. עֲנִיֵּי עִירוֹ קוֹדְמִין לַעֲנִיֵּי עִיר אַחֶרֶת. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו יא) "לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ":

יד מִי שֶׁהָלַךְ בִּסְחוֹרָה וּפָסְקוּ עָלָיו אַנְשֵׁי הָעִיר שֶׁהָלַךְ שָׁם צְדָקָה הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לַעֲנִיֵּי אוֹתָהּ הָעִיר. וְאִם הָיוּ רַבִּים וּפָסְקוּ עֲלֵיהֶן צְדָקָה נוֹתְנִין וְכְשֶׁבָּאִין מְבִיאִין אוֹתָהּ עִמָּהֶן וּמְפָרְנְסִין בָּהּ עֲנִיֵּי עִירָם. וְאִם יֵשׁ שָׁם חֶבֶר עִיר יִתְּנוּהָ לְחֶבֶר עִיר וְהוּא מְחַלְּקָהּ כְּמוֹ שֶׁיִּרְאֶה לוֹ:

טו הָאוֹמֵר תְּנוּ מָאתַיִם דִּינָר לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ תְּנוּ סֵפֶר תּוֹרָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת יִתְּנוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁהוּא רָגִיל בּוֹ. וְאִם הָיָה רָגִיל בִּשְׁנֵיהֶם יִתְּנוּ לְשֶׁנִּיהֶן. הָאוֹמֵר תְּנוּ מָאתַיִם דִּינָרִין לַעֲנִיִּים יִתְּנוּ לַעֲנֵיֵי אוֹתָהּ הָעִיר:

פרק ח

א הַצְּדָקָה הֲרֵי הִיא בִּכְלַל הַנְּדָרִים. לְפִיכָךְ הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי סֶלַע לִצְדָקָה אוֹ הֲרֵי סֶלַע זוֹ צְדָקָה חַיָּב לִתְּנָהּ לָעֲנִיִּים מִיָּד וְאִם אִחֵר עָבַר בְּ (דברים כג כב) "בַּל תְּאַחֵר" שֶׁהֲרֵי בְּיָדוֹ לִתֵּן מִיָּד וַעֲנִיִּים מְצוּיִין הֵן. אֵין שָׁם עֲנִיִּים מַפְרִישׁ וּמַנִּיחַ עַד שֶׁיִּמְצָא עֲנִיִּים. וְאִם הִתְנָה שֶׁלֹּא יִתֵּן עַד שֶׁיִּמְצָא עָנִי אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ. וְכֵן אִם הִתְנָה בְּשָׁעָה שֶׁנָּדַר בִּצְדָקָה אוֹתוֹ שֶׁיִּהְיוּ הַגַּבָּאִין רַשָּׁאִין לְשַׁנּוֹתָהּ וּלְצָרְפָהּ בְּזָהָב הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין:

ב הַמַּתְפִּיס בִּצְדָקָה חַיָּב כִּשְׁאָר הַנְּדָרִים. כֵּיצַד. אָמַר הֲרֵי סֶלַע זוֹ כְּזוֹ הֲרֵי זוֹ צְדָקָה. הַמַּפְרִישׁ סֶלַע וְאָמַר הֲרֵי זוֹ צְדָקָה וְלָקַח סֶלַע שְׁנִיָּה וְאָמַר וְזוֹ הֲרֵי שְׁנִיָּה צְדָקָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ:

ג הַנּוֹדֵר צְדָקָה וְלֹא יָדַע כַּמָּה נָדַר יִתֵּן עַד שֶׁיֹּאמַר לֹא לְכָךְ נִתְכַּוַּנְתִּי:

ד אֶחָד הָאוֹמֵר סֶלַע זוֹ צְדָקָה אוֹ הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי סֶלַע לִצְדָקָה וְהִפְרִישׁוֹ. אִם רָצָה לְשַׁנּוֹתוֹ בְּאַחֵר מֻתָּר. וְאִם מִשֶּׁהִגִּיעַ לְיַד הַגַּבַּאי אָסוּר לְשַׁנּוֹתוֹ. וְאִם רָצוּ הַגַּבָּאִים לְצָרֵף הַמָּעוֹת וְלַעֲשׂוֹתָן דִּינָרִין אֵינָן רַשָּׁאִין אֶלָּא אִם אֵין שָׁם עֲנִיִּים לְחַלֵּק מְצָרְפִין לַאֲחֵרִים. אֲבָל לֹא לְעַצְמָן:

ה הָיָה לָעֲנִיִּים הֶנָּאָה בְּעִכּוּב הַמָּעוֹת בְּיַד הַגַּבַּאי כְּדֵי לַעֲשׂוֹת לַאֲחֵרִים לִתֵּן. הֲרֵי אוֹתוֹ הַגַּבַּאי מֻתָּר לִלְווֹת אוֹתָם הַמָּעוֹת שֶׁל עֲנִיִּים וּפוֹרֵעַ. שֶׁהַצְּדָקָה אֵינָהּ כְּהֶקְדֵּשׁ שֶׁאָסוּר לֵהָנוֹת בּוֹ:

ו מִי שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ. וְאִם לִדְבַר מִצְוָה מֻתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּקַּע שָׁם בְּעָלֶיהָ מֵעָלֶיהָ. אֶלָּא אוֹמְרִים זוֹ הַמְּנוֹרָה אוֹ נֵר שֶׁל פְּלוֹנִי. וְאִם נִשְׁתַּקַּע שָׁם הַבְּעָלִים מֵעָלֶיהָ מֻתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ אֲפִלּוּ לְדָבָר הָרְשׁוּת:

ז בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁהָיָה הַמִּתְנַדֵּב יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם הָיָה עַכּוּ"ם אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ אֲפִלּוּ לְדָבָר מִצְוָה עַד שֶׁיִּשְׁתַּקַּע שָׁם בְּעָלֶיהָ מֵעָלֶיהָ. שֶׁמָּא יֹאמַר הָעַכּוּ"ם הִקְדַּשְׁתִּי דָּבָר לְבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁל יְהוּדִים וּמְכָרוּהוּ לְעַצְמָן:

ח עַכּוּ"ם שֶׁהִתְנַדֵּב לְבֶרֶק הַבַּיִת אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ לְכַתְּחִלָּה. וְאִם לָקְחוּ מִמֶּנּוּ אֵין מַחְזִירִין לוֹ. הָיָה הַדָּבָר מְסֻיָּם כְּגוֹן קוֹרָה אוֹ אֶבֶן מַחְזִירִין לוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לָהֶן דָּבָר מְסֻיָּם בְּמַקְדֵּשׁ שֶׁנֶּאֱמַר (עזרא ד ג) "לֹא לָכֶם וָלָנוּ" וְגוֹ'. אֲבָל לִבְיַת הַכְּנֶסֶת מְקַבְּלִין מֵהֶן לְכַתְּחִלָּה. וְהוּא שֶׁיֹּאמַר כְּדַעַת יִשְׂרָאֵל הִפְרַשְׁתִּי. וְאִם לֹא אָמַר טָעוּן גְּנִיזָה שֶׁמָּא לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. וְאֵין מְקַבְּלִים מֵהֶם לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא לְאַמַּת הַמַּיִם שֶׁבָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה ב כ) "וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וְזִכָּרוֹן בִּירוּשָׁלָיִם":

ט אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִטֹּל צְדָקָה מִן הָעַכּוּ"ם בְּפַרְהֶסְיָא. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת בְּצְדָקָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּלָהּ מִן הָעַכּוּ"ם בְּצִנְעָה הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וּמֶלֶךְ אוֹ שַׂר מִן הָעַכּוּ"ם שֶׁשִּׁלַּח מָמוֹן לְיִשְׂרָאֵל לִצְדָקָה אֵין מַחְזִירִין אוֹתוֹ לוֹ מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת. אֶלָּא נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ וְיִתָּנֵם לָעֲנִיִּים עַכּוּ"ם בַּסֵּתֶר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמַע הַמֶּלֶךְ:

י פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים קוֹדֵם לְפַרְנָסַת עֲנִיִּים וְלִכְסוּתָן. וְאֵין לְךָ מִצְוָה גְּדוֹלָה כְּפִדְיוֹן שְׁבוּיִים שֶׁהַשָּׁבוּי הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הָרְעֵבִים וְהַצְּמֵאִים וַעֲרוּמִים וְעוֹמֵד בְּסַכָּנַת נְפָשׁוֹת. וְהַמִּתְעַלֵּם עֵינָיו מִפִּדְיוֹנוֹ הֲרֵי זֶה עוֹבֵר עַל (דברים טו ז) "לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ" וְעַל (ויקרא יט טז) "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ" וְעַל (ויקרא כה נג) "לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ". וּבְטֵל מִצְוַת (דברים טו ח) (דברים טו יא) "פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ". וּמִצְוַת (ויקרא כה לו) "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ". (ויקרא יט יח) "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". (משלי כד יא) "וְהַצֵּל לְקֻחִים לַמָּוֶת" וְהַרְבֵּה דְּבָרִים כָּאֵלּוּ. וְאֵין לְךָ מִצְוָה רַבָּה כְּפִדְיוֹן שְׁבוּיִים:

יא אַנְשֵׁי הָעִיר שֶׁגָּבוּ מָעוֹת לִבְנְיַן בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבָא לָהֶן דְּבַר מִצְוָה מוֹצִיאִין בּוֹ הַמָּעוֹת. קָנוּ אֲבָנִים וְקוֹרוֹת לֹא יִמְכְּרוּם לִדְבַר מִצְוָה אֶלָּא לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים. אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים וּגְדָרוּם וְאֶת הַקּוֹרוֹת וּפְסָלוּם וְהִתְקִינוּ הַכֹּל לַבִּנְיָן מוֹכְרִין הַכֹּל לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים בִּלְבַד. אֲבָל אִם בָּנוּ וְגָמְרוּ לֹא יִמְכְּרוּ אֶת בֵּית הַכְּנֶסֶת אֶלָּא יִגְבּוּ לְפִדְיוֹנָן מִן הַצִּבּוּר:

יב אֵין פּוֹדִין אֶת הַשְּׁבוּיִים בְּיֹתֶר עַל דְּמֵיהֶן מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם. שֶׁלֹּא יְהִיוּ הָאוֹיְבִים רוֹדְפִין אַחֲרֵיהֶם לִשְׁבּוֹתָם. וְאֵין מַבְרִיחִין אֶת הַשְּׁבוּיִים מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יְהִיוּ הָאוֹיְבִים מַכְבִּידִין עֲלֵיהֶן אֶת הָעֹל וּמַרְבִּים בִּשְׁמִירָתָן:

יג מִי שֶׁמָּכַר עַצְמוֹ וּבָנָיו לְעַכּוּ"ם אוֹ שֶׁלָּוָה מֵהֶן וְשָׁבוּ אוֹתָן אוֹ אֲסָרוּהוּ בְּהַלָּוָאָתָן. פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה מִצְוָה לִפְדּוֹתָן. שְׁלִישִׁית אֵין פּוֹדִין אוֹתָן. אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַבָּנִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן. וְאִם בִּקְּשׁוּהוּ לְהָרְגוֹ פּוֹדִין אוֹתוֹ מִיָּד אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה פְּעָמִים:

יד עֶבֶד שֶׁנִּשְׁבָּה הוֹאִיל וְטָבַל לְשֵׁם עַבְדוּת וְקִבֵּל עָלָיו מִצְוֹת פּוֹדִין אוֹתוֹ כְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁבָּה. וְשָׁבוּי שֶׁהֶמִּיר לְעַכּוּ"ם וַאֲפִלּוּ לְמִצְוָה אַחַת כְּגוֹן שֶׁהָיָה אוֹכֵל נְבֵלָה לְהַכְעִיס וְכֵיוֹצֵא בּוֹ אָסוּר לִפְדּוֹתוֹ:

טו הָאִשָּׁה קוֹדֶמֶת לְאִישׁ לְהַאֲכִיל וּלְכִסּוּת וּלְהוֹצִיא מִבֵּית הַשֶּׁבִי. מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ דַּרְכּוֹ לְחַזֵּר לֹא הָאִשָּׁה וּבָשְׁתָּהּ מְרֻבָּה. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בַּשֶּׁבְיָה וְנִתְבְּעוּ שְׁנֵיהֶן לִדְבַר עֶבְרָה הָאִישׁ קוֹדֵם לִפְדּוֹת לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְכָךְ:

טז יָתוֹם וְיִתּוֹמָה שֶׁבָּאוּ לְהַשִּׂיא אוֹתָן מַשִּׂיאִין הָאִשָּׁה קֹדֶם לְאִישׁ מִפְּנֵי שֶׁבָּשְׁתָּהּ שֶׁל אִשָּׁה מְרֻבָּה. וְלֹא יִפְחֲתוּ לָהּ מִמִּשְׁקַל שִׁשָּׁה דִּינָרִים וּרְבִיעַ דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף טָהוֹר. וְאִם יֵשׁ בְּכִיס שֶׁל צְדָקָה נוֹתְנִין לָהּ לְפִי כְּבוֹדָהּ:

יז הָיוּ לְפָנֵינוּ עֲנִיִּים הַרְבֵּה אוֹ שְׁבוּיִים הַרְבֵּה וְאֵין בַּכִּיס כְּדֵי לְפַרְנֵס אוֹ כְּדֵי לְכַסּוֹת אוֹ כְּדֵי לִפְדּוֹת אֶת כֻּלָּן. מַקְדִּימִין אֶת הַכֹּהֵן לַלֵּוִי. וְלֵוִי לְיִשְׂרְאֵל. וְיִשְׂרְאֵל לְחָלָל. וְחָלָל לִשְׁתּוּקִי. וּשְׁתּוּקִי לַאֲסוּפִי. וַאֲסוּפִי לְמַמְזֵר. וּמַמְזֵר לְנָתִין. וְנָתִין לְגֵר. שֶׁהַנָּתִין גָּדַל עִמָּנוּ בִּקְדֻשָּׁה. וְגֵר קוֹדֵם לְעֶבֶד מְשֻׁחְרָר. לְפִי שֶׁהָיָה בִּכְלַל אָרוּר:

יח בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין בְּחָכְמָה. אֲבָל אִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל עַם הָאָרֶץ וּמַמְזֵר תַּלְמִיד חָכָם. תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם. וְכָל הַגָּדוֹל בְּחָכְמָה קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן רַבּוֹ אוֹ אָבִיו אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם גָּדוֹל מֵהֶן בְּחָכְמָה. רַבּוֹ אוֹ אָבִיו שֶׁהוּא תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לָזֶה שֶׁהוּא גָּדוֹל מֵהֶם בְּחָכְמָה:

פרק ט

א כָּל עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יִשְׂרְאֵל חַיָּבִין לְהַעֲמִיד מֵהֶם גַּבָּאֵי צְדָקָה אֲנָשִׁים יְדוּעִים וְנֶאֱמָנִים שֶׁיִּהְיוּ מַחְזִירִין עַל הָעָם מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת וְלוֹקְחִין מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מַה שֶּׁהוּא רָאוּי לִתֵּן וְדָבָר הַקָּצוּב עָלָיו. וְהֵן מְחַלְּקִין הַמָּעוֹת מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת וְנוֹתְנִין לְכָל עָנִי וְעָנִי מְזוֹנוֹת הַמַּסְפִּיקִין לִשְׁבָעָה יָמִים. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת קֻפָּה:

ב וְכֵן מַעֲמִידִין גַּבָּאִין שֶׁלּוֹקְחִין בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִכָּל חָצֵר וְחָצֵר פַּת וּמִינֵי מַאֲכָל אוֹ פֵּרוֹת אוֹ מָעוֹת מִמִּי שֶׁמִּתְנַדֵּב לְפִי שָׁעָה. וּמְחַלְּקִין אֶת הַגְּבוּי לָעֶרֶב בֵּין הָעֲנִיִּים וְנוֹתְנִין לְכָל עָנִי מִמֶּנּוּ פַּרְנָסַת יוֹמוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא תַּמְחוּי:

ג מֵעוֹלָם לֹא רָאִינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקָהָל מִיִּשְׂרְאֵל שֶׁאֵין לָהֶן קֻפָּה שֶׁל צְדָקָה. אֲבָל תַּמְחוּי יֵשׁ מִקּוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ בּוֹ וְיֵשׁ מִקּוֹמוֹת שֶׁלֹּא נָהֲגוּ בּוֹ. וְהַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט הַיּוֹם שֶׁיִּהְיוּ גַּבָּאֵי הַקֻּפָּה מַחְזִירִין בְּכָל יוֹם וּמְחַלְּקִין מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת:

ד בְּתַעֲנִיּוֹת מְחַלְּקִים מְזוֹנוֹת לָעֲנִיִּים. וְכָל תַּעֲנִית שֶׁאָכְלוּ הָעָם וְלָנוּ וְלֹא חִלְּקוּ צְדָקָה לָעֲנִיִּים חֲרֵי אֵלּוּ כְּשׁוֹפְכֵי דָּמִים וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר בַּקָּבָלָה (ישעיה א כא) "צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁלֹּא נָתְנוּ לָהֶן הַפַּת וְהַפֵּרוֹת שֶׁאוֹכְלִים בָּהֶם הַפַּת כְּגוֹן תְּמָרִים וַעֲנָבִים. אֲבָל אִם אֵחֲרוּ הַמָּעוֹת אוֹ הַחִטִּים אֵינָן כְּשׁוֹפְכֵי דָּמִים:

ה הַקֻּפָּה אֵינָהּ נִגְבֵּית אֶלָּא בִּשְׁנַיִם שֶׁאֵין עוֹשִׂים שְׁרָרָה עַל הַצִּבּוּר בְּמָמוֹן פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם. וּמֵתֶר לְהַאֲמִין לְאֶחָד הַמָּעוֹת שֶׁל קֻפָּה. וְאֵינָהּ נֶחְלֶקֶת אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּדִינֵי מָמוֹנוֹת. שְׁנוֹתְנִים לְכָל אֶחָד דֵּי מַחְסוֹרוֹ לְשַׁבָּת. וְהַתַּמְחוּי נִגְבֶּה בִּשְׁלֹשָׁה שֶׁאֵינוֹ דָּבָר קָצוּב. וּמִתְחַלֵּק בִּשְׁלֹשָׁה:

ו הַתַּמְחוּי נִגְבֶּה בְּכָל יוֹם. וְהַקֻּפָּה מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. וְהַתַּמְחוּי לַעֲנִיֵּי עוֹלָם. וְהַקֻּפָּה לַעֲנִיֵּי אוֹתָהּ הָעִיר בִּלְבַד:

ז רַשָּׁאִין בְּנֵי הָעִיר לַעֲשׂוֹת קֻפָּה תַּמְחוּי. וְתַמְחוּי קֻפָּה. וּלְשַׁנּוֹתָן לְכָל מַה שֶּׁיִּרְצוּ מִצָּרְכֵי צִבּוּר. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְנוּ כֵּן בְּשָׁעָה שֶׁגָּבוּ. וְאִם הָיָה בַּמְּדִינָה חָכָם גָּדוֹל שֶׁהַכֹּל גּוֹבִין עַל דַּעְתּוֹ וְהוּא יְחַלֵּק לָעֲנִיִּים כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה. הֲרֵי זֶה רַשַּׁאי לְשַׁנּוֹתָן לְכָל מַה שֶּׁיִּרְאֶה לוֹ מִצָּרְכֵי צִבּוּר:

ח גַּבָּאֵי צְדָקָה אֵין רַשָּׁאִין לִפְרֹשׁ זֶה מִזֶּה בַּשּׁוּק. אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה זֶה פּוֹרֵשׁ לַשַּׁעַר וְזֶה פּוֹרֵשׂ לַחֲנוּת וְגוֹבִין:

ט מָצָא הַגַּבַּאי מָעוֹת בַּשּׁוּק לֹא יִתְּנֵם לְתוֹךְ כִּיסוֹ אֶלָּא לְתוֹךְ אַרְנְקִי שֶׁל צְדָקָה. וּכְשֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ יְטַלֵּם:

י הָיָה הַגַּבַּאי נוֹשֶׂה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וּפָרַע בַּשּׁוּק לֹא יִתְּנֵם לְתוֹךְ כִּיסוֹ אֶלָּא לְתוֹךְ אַרְנְקִי שֶׁל צְדָקָה. וּכְשֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ יְטַלֵּם. וְלֹא יִמְנֶה מָעוֹת הַקֻּפָּה שְׁנַיִם שְׁנַיִם אֶלָּא אֶחָד אֶחָד מִפְּנֵי הַחֶשְׁד שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב כב) "וִהְיִיתֶם נְקִיִּים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל":

יא גַּבָּאֵי צְדָקָה שֶׁאֵין לָהֶם עֲנִיִּים לְחַלֵּק מְצָרְפִין הַמָּעוֹת דִּינָרִין לַאֲחֵרִים אֲבָל לֹא לְעַצְמָן. גַּבָּאֵי תַּמְחוּי שֶׁאֵין לָהֶם עֲנִיִּים לְחַלֵּק מוֹכְרִים לַאֲחֵרִים וְאֵין מוֹכְרִים לְעַצְמָם. וְאֵין מְחַשְּׁבִים בִּצְדָקָה עִם גַּבָּאֵי צְדָקָה. וְלֹא בַּהֶקְדֵּשׁ עִם הַגִּזְבָּרִין. שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב כב ז) "אַךְ לֹא יֵחָשֵׁב אִתָּם הַכֶּסֶף הַנִּתָּן עַל יָדָם כִּי בֶּאֱמוּנָה הֵם עוֹשִׂים":

יב מִי שֶׁיָּשַׁב בַּמְּדִינָה שְׁלֹשִׁים יוֹם כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן צְדָקָה לַקֻּפָּה עִם בְּנֵי הַמְּדִינָה. יָשַׁב שָׁם שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן הַתַּמְחוּי. יָשַׁב שָׁם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן צְדָקָה בִּכְסוּת שֶׁמְּכַסִּים בָּהּ עֲנֵיֵּי הָעִיר. יָשַׁב שָׁם תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן צְדָקָה לְקִבּוּרָה שֶׁקּוֹבְרִין בָּהּ אֶת הָעֲנִיִּים וְעוֹשִׂין לָהֶם כָּל צָרְכֵי קְבוּרָה:

יג מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת אָסוּר לוֹ לִטֹּל מִן הַתַּמְחוּי. הָיוּ לוֹ מָזוֹן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעֻדּוֹת לֹא יִטֹּל מִן הַקֻּפָּה. הָיוּ לוֹ מָאתַיִם זוּז אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם [אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים זוּז וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם] הֲרֵי זֶה לֹא יִטֹּל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשֵׂר עָנִי. הָיוּ לוֹ מָאתַיִם חָסֵר דִּינָר אֲפִלּוּ אֶלֶף נוֹתְנִין לוֹ כְּאֶחָד הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַח. הָיוּ בְּיָדוֹ מָעוֹת וַהֲרֵי הֵן עָלָיו חוֹב אוֹ שֶׁהָיוּ מְמֻשְׁכָּנִים לִכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַח:

יד עָנִי שֶׁצָּרִיךְ וְיֵשׁ לוֹ חָצֵר וּכְלֵי בַּיִת אֲפִלּוּ הָיוּ לוֹ כְּלֵי כֶּסֶף וּכְלֵי זָהָב אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר אֶת בֵּיתוֹ וְאֶת כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ אֶלָּא מֻתָּר לְקַח. וּמִצְוָה לִתֵּן לוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּכְלֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּמַלְבּוּשׁ וּמַצָּעוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. אֲבָל אִם הָיוּ כְּלֵי כֶּסֶף וּכְלֵי זָהָב כְּגוֹן מִגְּרֶדֶת אוֹ עֵלִי וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מוֹכְרָן וְלוֹקֵחַ פָּחוֹת מֵהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לִגְבוּת מִן הָעָם. אֲבָל אַחַר שֶׁגָּבָה הַצְּדָקָה מְחַיְּבִים אוֹתוֹ לִמְכֹּר כֵּלָיו וְלִקַּח אֲחֵרִים פְּחוּתִין מֵהֶם וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל:

טו בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ לָעִיר וְתַמּוּ לוֹ הַמָּעוֹת בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ עַתָּה מַה יֹּאכַל הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקַּח לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשַׂר עָנִי וְלֶהָנוֹת מִן הַצְּדָקָה. וְלִכְשֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם שֶׁהֲרֵי עָנִי הָיָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. הָא לָמָּה זֶּה דּוֹמֶה לְעָנִי שֶׁהֶעֱשִׁיר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם:

טז מִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּתִּים שָׂדוֹת וּכְרָמִים וְאִם מוֹכְרָן בִּימֵי הַגְּשָׁמִים מוֹכְרָן בְּזוֹל וְאִם הִנִּיחָן עַד יְמוֹת הַחַמָּה מוֹכְרָן בְּשׁוָיְהֶן. אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר אֶלָּא מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מַעֲשַׂר עָנִי עַד חֲצִי דְּמֵיהֶן וְלֹא יִדְחֹק עַצְמוֹ וְיִמְכֹּר שֶׁלֹּא בִּזְמַן מְכִירָה:

יז הָיוּ שְׁאָר הָאָדָם לוֹקְחִין בְּיֹקֶר וְהוּא אֵינוֹ מוֹצֵא שֶׁיִּקַּח מִמֶּנּוּ אֶלָּא בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּחוּק וְטָרוּד אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר. אֶלָּא אוֹכֵל מַעֲשַׂר עָנִי וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁיִּמְכֹּר בְּשָׁוֶה וְיֵדְעוּ הַכֹּל שֶׁאֵינוֹ דָּחוּק לִמְכֹּר:

יח עָנִי שֶׁגָּבוּ לוֹ כְּדֵי לְהַשְׁלִים מַחְסוֹרוֹ וְהוֹתִירוּ עַל מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ הֲרֵי הַמּוֹתָר שֶׁלּוֹ. וּמוֹתַר עֲנִיִּים לָעֲנִיִּים. וּמוֹתַר שְׁבוּיִים לַשְּׁבוּיִים. מוֹתַר שָׁבוּי לְאוֹתוֹ שָׁבוּי. מוֹתַר מֵתִים לַמֵּתִים. מוֹתַר הַמֵּת לְיוֹרְשָׁיו:

יט עָנִי שֶׁנָּתַן פְּרוּטָה לַתַּמְחוּי אוֹ פְּרוּטָה לַקֻּפָּה מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ. וְאִם לֹא נָתַן אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן. נָתְנוּ לוֹ בְּגָדִים חֲדָשִׁים וְהֶחֱזִיר לָהֶן אֶת הַשְּׁחָקִין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ. וְאִם לֹא נָתַן אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן:

פרק י

א חַיָּבִין אָנוּ לְהַזָּהֵר בְּמִצְוֹת צְדָקָה יוֹתֵר מִכָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה. שֶׁהַצְּדָקָה סִימָן לְצַדִּיק זֶרַע אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח יט) "כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו" (בראשית יח יט) "לַעֲשׂוֹת צְדָקָה". וְאֵין כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל מִתְכּוֹנֵן וְדַת הָאֱמֶת עוֹמֶדֶת אֶלָּא בִּצְדָקָה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נד יד) "בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי". וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּצְדָקָה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א כז) "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה":

ב לְעוֹלָם אֵין אָדָם מַעֲנִי מִן הַצְּדָקָה וְאֵין דָּבָר רַע וְלֹא חֶזֶק נִגְלָל בִּשְׁבִיל הַצְּדָקָה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לב יז) "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם." כָּל הַמְרַחֵם מְרַחֲמִין עָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יג יח) "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ". וְכָל מִי שֶׁהוּא אַכְזָרִי וְאֵינוֹ מְרַחֵם יֵשׁ לָחוּשׁ לְיַחְסוֹ. שֶׁאֵין הָאַכְזָרִיּוּת מְצוּיָה אֶלָּא בְּעַכּוּ"ם שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה נ מב) "אַכְזָרִי הֵמָּה וְלֹא יְרַחֵמוּ". וְכָל יִשְׂרָאֵל וַהֲנִלְוָה עֲלֵיהֶם כְּאַחִים הֵם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד א) "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם" וְאִם לֹא יְרַחֵם הָאָח עַל הָאָח מִי יְרַחֵם עָלָיו. וּלְמִי עֲנֵיֵי יִשְׂרָאֵל נוֹשְׂאִין עֵינֵיהֶן. הַלַּעַכּוּ"ם שֶׁשּׁוֹנְאִין אוֹתָן וְרוֹדְפִים אַחֲרֵיהֶן. הָא אֵין עֵינֵיהֶן תְּלוּיוֹת אֶלָּא לַאֲחֵיהֶן:

ג כָּל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה חֲרִי זֶה נִקְרָא בְּלִיַּעַל כְּמוֹ שֶׁנִּקְרָא עוֹבֵד עַכּוּ"ם בְּלִיַּעַל. וּבְעַכּוּ"ם הוּא אוֹמֵר (דברים יג יד) "יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל" וּבְמַעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה הוּא אוֹמֵר (דברים טו ט) "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְלִיַּעַל". וְנִקְרָא רָשָׁע שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יב י) "יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֵמוֹ וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים אַכְזָרִי". וְנִקְרָא חוֹטֵא שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו ט) "וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה' וְהָיָה בְךָ חֵטְא". וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָרוֹב לְשַׁוְּעַת עֲנִיִּים שֶׁנֶּאֱמַר שַׁוְּעַת עֲנִיִּים אַתָּה תִּשְׁמַע. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּצַעֲקָתָם שֶׁהֲרֵי בְּרִית כְּרוּתָה לָהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב כו) "וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חַנּוּן אָנִי":

ד כָּל הַנּוֹתֵן צְדָקָה לְעָנִי בְּסֵבֶר פָּנִים רָעוֹת וּפָנָיו כְּבוּשׁוֹת בַּקַּרְקַע אֲפִלּוּ נָתַן לוֹ אֶלֶף זְהוּבִים אֹבֵד זְכוּתוֹ וְהִפְסִידָהּ. אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וּבְשִׂמְחָה וּמִתְאוֹנֵן עִמּוֹ עַל צָרָתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ל כה) "אִם לֹא בָכִיתִי לִקְשֵׁה יוֹם עָגְמָה נַפְשִׁי לָאֶבְיוֹן". וּמְדַבֵּר לוֹ דִּבְרֵי תַּחֲנוּנִים וְנִחוּמִים שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כט יג) "וְלֵב אַלְמָנָה אַרְנֵן":

ה שָׁאַל הֶעָנִי מִמְּךָ וְאֵין בְּיָדְךָ כְּלוּם לִתֵּן לוֹ פַּיְסֵהוּ בִּדְבָרִים. וְאָסוּר לִגְעֹר בָּעָנִי אוֹ לְהַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ עָלָיו בִּצַּעֲקָה. מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר (תהילים נא יט) "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה". וְאוֹמֵר (ישעיה נז טו) "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים". וְאוֹי לְמִי שֶׁהִכְלִים אֶת הֶעָנִי אוֹי לוֹ. אֶלָּא יִהְיֶה לוֹ כְּאָב בֵּין בְּרַחֲמִים בֵּין בְּדִבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כט טז) "אָב אָנֹכִי לָאֶבְיוֹנִים":

ו הַכּוֹפֶה אֲחֵרִים לִתֵּן צְדָקָה וּמְעַשֶּׂה אוֹתָן שְׂכָרוֹ גָּדוֹל מִשְּׂכַר הַנּוֹתֵן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לב יז) "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם". וְעַל גַּבֵּי צְדָקָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם אוֹמֵר (דניאל יב ג) "וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים":

ז שְׁמוֹנָה מַעֲלוֹת יֵשׁ בַּצְּדָקָה זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. מַעֲלָה גְּדוֹלָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה זֶה הַמַּחֲזִיק בְּיַד יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּךְ וְנוֹתֵן לוֹ מַתָּנָה אוֹ הַלְוָאָה אוֹ עוֹשֶׂה עִמּוֹ שֻׁתָּפוּת אוֹ מַמְצִיא לוֹ מְלָאכָה כְּדֵי לְחַזֵּק אֶת יָדוֹ עַד שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת לְשָׁאל. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (ויקרא כה לה) "וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ" כְּלוֹמַר הַחֲזֵק בּוֹ עַד שֶׁלֹּא יִפֹּל וְיִצְטָרֵךְ:

ח פָּחוֹת מִזֶּה הַנּוֹתֵן צְדָקָה לָעֲנִיִּים וְלֹא יָדַע לְמִי נָתַן וְלֹא יָדַע הֶעָנִי מִמִּי לָקַח. שֶׁהֲרֵי זוֹ מִצְוָה לִשְׁמָהּ. כְּגוֹן לִשְׁכַּת חֲשָׁאִים שֶׁהָיְתָה בְּמִקְדָּשׁ. שֶׁהָיוּ הַצַּדִּיקִים נוֹתְנִין בָּהּ בַּחֲשַׁאי וְהֶעָנִיִּים בְּנֵי טוֹבִים מִתְפַּרְנְסִין מִמֶּנָּה בַּחֲשַׁאי. וְקָרוֹב לָזֶה הַנּוֹתֵן לְתוֹךְ קֻפָּה שֶׁל צְדָקָה. וְלֹא יִתֵּן אָדָם לְתוֹךְ קֻפָּה שֶׁל צְדָקָה אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁהַמְמֻנֶּה נֶאֱמָן וְחָכָם וְיוֹדֵעַ לְהַנְהִיג כַּשּׁוּרָה כְּרִבִּי חֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן:

ט פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיֵּדַע הַנּוֹתֵן לְמִי יִתֵּן וְלֹא יֵדַע הֶעָנִי מִמִּי לָקַח. כְּגוֹן גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין בַּסֵּתֶר וּמַשְׁלִיכִין הַמָּעוֹת בְּפִתְחֵי הֶעֲנִיִּים. וְכָזֶה רָאוּי לַעֲשׂוֹת וּמַעֲלָה טוֹבָה הִיא אִם אֵין הַמְמֻנִּין בְּצְדָקָה נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה:

י פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיֵּדַע הֶעָנִי מִמִּי נָטַל וְלֹא יֵדַע הַנּוֹתֵן. כְּגוֹן גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ צוֹרְרִים הַמָּעוֹת בְּסִדִינֵיהֶן וּמַפְשִׁילִין לַאֲחוֹרֵיהֶן וּבָאִין הֶעֲנִיִּים וְנוֹטְלִין כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶן בּוּשָׁה:

יא פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיִּתֵּן לוֹ בְּיָדוֹ קֹדֶם שֶׁיִּשְׁאַל:

יב פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיִּתֵּן לוֹ אַחַר שֶׁיִּשְׁאַל:

יג פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיִּתֵּן לוֹ פָּחוֹת מִן הָרָאוּי בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת:

יד פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיִּתֵּן לוֹ בְּעָצֵב:

טו גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ נוֹתְנִין פְּרוּטָה לְעָנִי קֹדֶם כָּל תְּפִלָּה וְאַחַר כָּךְ מִתְפַּלְּלִין שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים יז טו) "אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ":

טז הַנּוֹתֵן מְזוֹנוֹת לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו הַגְּדוֹלִים שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶן כְּדֵי לְלַמֵּד הַזְּכָרִים תּוֹרָה וּלְהַנְהִיג הַבָּנוֹת בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה וְלֹא יִהְיוּ מְבֻזּוֹת. וְכֵן הַנּוֹתֵן מְזוֹנוֹת לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ חֲרֵי זֶה בִּכְלַל הַצְּדָקָה. וּצְדָקָה גְּדוֹלָה הִיא שֶׁהַקָּרוֹב קוֹדֵם. וְכָל הַמַּאֲכִיל וּמַשְׁקֶה עֲנִיִּים וְיִתּוֹמִים עַל שֻׁלְחָנוֹ חֲרֵי זֶה קוֹרֵא אֶל ה׳ וְיַעֲנֵהוּ וּמִתְעַנֵּג שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נח ט) "אָז תִּקְרָא וַה׳ יַעֲנֶה":

יז צִוּוּ חֲכָמִים שֶׁיְּהִיוּ בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁל אָדָם עֲנִיִּים וְיִתּוֹמִים בִּמְקוֹם הָעֲבָדִים. מוּטָב לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאֵלּוּ וְיִהְנוּ בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מִנְּכָסָיו וְלֹא יֵהָנוּ בָּהֶם זֶרַע חָם. שֶׁכָּל הַמַּרְבֶּה עֲבָדִים בְּכָל יוֹם וְיוֹם מוֹסִיף חֵטְא וְעָוֹן בָּעוֹלָם. וְאִם יִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתוֹ בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה מוֹסִיף זְכֻיּוֹת וּמִצְוֹת:

יח לְעוֹלָם יִדְחֹק אָדָם עַצְמוֹ וְיִתְגַּלְגֵּל בְּצַעַר וְאַל יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת וְאַל יַשְׁלִיךְ עַצְמוֹ עַל הַצִּבּוּר. וְכֵן צִוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ עֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וַאֲפִלּוּ הָיָה חָכָם וּמְכֻבָּד וְהֶעֱנִי יַעֲסֹק בְּאֻמָּנוּת מְנֻוָּלֶת וְלֹא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. מוּטָב לִפְשֹׁט עוֹר בְּהֵמוֹת נְבֵלוֹת וְלֹא יֹאמַר לָעָם חָכָם גָּדוֹל אֲנִי כֹּהֵן אֲנִי פַּרְנְסוּנִי. וּבְכָךְ צִוּוּ חֲכָמִים. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מֵהֶם חוֹטְבֵי עֵצִים וְנוֹשְׂאֵי הַקּוֹרוֹת וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם לַגִּנּוֹת וְעוֹשֵׂי הַבַּרְזֶל וְהַפָּחָמִים וְלֹא שָׁאֲלוּ מִן הַצִּבּוּר וְלֹא קִבְּלוּ מֵהֶם כְּשֶׁנָּתְנוּ לָהֶם:

יט כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל וּמְרַמֶּה אֶת הָעָם וְנוֹטֵל אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל (ירמיה יז ה) "אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם". וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לִטֹּל וְאֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת אֶלָּא אִם כֵּן נוֹטֵל כְּגוֹן זָקֵן אוֹ חוֹלֶה אוֹ בַּעַל יִסּוּרִין וּמֻגְבָּס דַּעְתּוֹ וְאֵינוֹ נוֹטֵל הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים וּמִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וְאֵין לוֹ בְּצַעֲרוֹ אֶלָּא חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת. וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לִטֹּל וְצִעֵר וְדָחַק אֶת הַשָּׁעָה וְחָיָה חַיֵּי צַעַר כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ עַל הַצִּבּוּר אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיִּפְרְנֵס אֲחֵרִים מִשֶּׁלּוֹ. וְעָלָיו וְעַל כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה נֶאֱמַר (ירמיה יז ז) "בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה׳": סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת מַתְּנוֹת עֲנִיִּים בְּסַיְעָתָא דִּשְׁמַיָּא